

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra Společenských věd

Bakalářská práce

Konzumerismus a životní prostředí – geografické a některé další souvislosti

Vypracoval: Jiří Neuman

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Hejtman, CSc.

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: 19. duben 2022

Podpis studenta:

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Pavlu Hejtmanovi, CSc., za jeho vřelý přístup, rady, výtečnou komunikaci a za celkové metodické vedení práce.

Abstrakt

Práce si klade cíl, nastínit problematiku konzumerismu a jeho nevyhnutelný vývoj v soudobé moderní společnosti. Je zde snaha ukázat jeho vznik, praktiky a důsledky. Dále chce upozornit na zvýšenou hrozbu ekologické katastrofy, spojené s konzumerismem, která by mohla nastat díky důsledkům špatného odpadového hospodářství v rozvojových zemích, a to především na africkém kontinentu. Tato oblast byla vybrána jako ideální nekonzumní svět. Protipólem Afriky jsou uvedeny Spojené státy americké, jako naopak typický stát, kde je konzumerismus na vysoké úrovni a ve svých důsledcích jsou v přepočtu největšími světovými znečišťovateli.

Teoretická část se opírá o odbornou heuristiku, která je podpořena elektronickými zdroji v podobě různých projektů a analýz, které byly dříve provedeny a nyní byly použity při zkoumání popsaného problému.

Klíčová slova: konzumerismus, konzumní společnost, životní prostředí, odpad, odpadové hospodářství, odpadní skládky

Abstract

The thesis has a clear aim to outline the issue of consumerism and its inevitable development in contemporary modern society. There is an attempt to show its origins, practices and consequences. It also seeks to draw attention to the increased threat of ecological catastrophe associated with consumerism that could arise from the consequences of poor waste management in developing countries, particularly on the African continent. This region has been chosen as an ideal non-consumerist world. The United States of America, on the other side, is presented as a contrast to Africa as a typical country where consumerism is high, and its population is the world's biggest polluter in terms of waste production.

The theoretical part relies on expert heuristics, which are supported by electronic resources in the form of various projects and analyses that have been previously carried out and now used to investigate the problem described.

Key words: consumerism, consumer society, environment, waste, waste management, waste dumps

OBSAH

1	Úvod.....	8
2	Vymezení konzumerismu	10
2.1	Pojem konzumerismus	10
2.1.1	Konzumerismus z ekonomického pohledu	12
2.1.2	Konzumní společnost.....	13
2.1.3	Vznik a vývoj konzumní společnosti.....	15
2.1.4	Obecná propagace konzumerismu a reklamní útoky	16
2.1.5	Děti jako hlavní konzumenti	17
2.1.6	Pocit štěstí z nadbytku	17
3	Životní prostředí a s ním spojené problematiky	20
3.1	Ochrana životního prostředí	20
4	Odpad jako rys konzumu	23
4.1	Ekologická stopa	24
4.1.1	Budoucnost společnosti pohledem ekologické stopy	26
4.2	Export odpadu	27
4.2.1	Manipulace s odpadem	28
4.3	Odpad v USA	31
5	Heterogenita Afriky	33
6	Odpad v Africe.....	35
6.1	Procesy nakládání s odpadem	39
6.1.1	Import odpadu.....	39
6.1.2	Špatné ekonomické podmínky pro odpadový průmysl.....	39
6.1.3	Odlišnosti v problematice odpadu	42
6.1.4	Sběr odpadu	43
6.2	Odpadová charakteristika vybraných států Afriky.....	45

6.2.1	Etiopie.....	45
6.2.2	Keňa.....	48
6.2.3	Tanzanie.....	51
6.2.4	Pobřeží Slonoviny.....	54
6.2.5	Nigérie.....	57
7	Návrhy jak zlepšit manipulaci s odpadem.....	62
8	Závěr.....	65
9	Literatura a zdroje.....	67
9.1	Elektronické zdroje.....	69

1 ÚVOD

Konzumerismus a jeho jevy se dají v současné společnosti najít naprosto všude. Většina publikací, které s tímto pojmem pracují ho však uvádí pouze v rozvinutých společnostech, kde se na něho snaží upoutat pozornost, jako na určitý životní styl moderní společnosti. Konzumerismus každopádně je určitým životním stylem, ve kterém je člověk v moderní společnosti vychováván od útlého věku, téměř všude je možné se setkat s reklamou, která člověka nutí nakupovat a obohacovat se novějšími a lepšími věcmi bez kterých nelze žít. Do tohoto koloběhu se společnost řítí úplně sama a dobrovolně. Denně je jasně vidět, že kdo má více hmotného majetku, který stál co nejvíce peněz, tak tím výše se nachází na společenském žebříčku. Tohoto fenoménu samozřejmě využívají firmy, které si jsou moc dobře vědomy toho, kam zacílit reklamu, aby své zboží prodaly. Denně se člověk nachází v momentech, kdy sleduje nějaký hmotný statek, případně službu, kterou ještě nemá, a bez kterých má méně hodnotný život.

Je důležité se ale zaměřit na to, kam putuje všechen spotřební statek, který se pravidelně vyměňuje za novější a lepší. Většina oblastí světa tento problém nijak neřeší, přece funguje odpadové hospodářství, které se o nepotřebné věci a celkový vyprodukovaný odpad postará. Toto je v současném moderním světě absolutně zřejmé a nikdo ve společnosti nepřemýšlí nad tím, kam jeho odpad putuje. Těchto lidí je ve světě bohužel velká většina, tedy alespoň podle toho, o čem bude pojednávat tato bakalářská práce.

Tato bakalářská práce si klade za cíl ukázat problémy konzumerismu a jeho dopadů na životní prostředí. Ačkoli v některých částech světa, není konzumerismus vyspělý jako v současném moderním světě, tak ale současně se těchto částí světa neodmyslitelně dotýká. Jak je uvedeno výše, tak konzumerismus zasahuje do všech sfér života a je možné ho najít nějakým způsobem naprosto všude, proto byly vybrány jen některé aspekty, a to především vzniklé odpady, které s konzumerismem úzce souvisí. V práci je pracováno především s africkým kontinentem, kde konzumerismus není na vysoké úrovni, ale problémy s odpadem zde mají téměř všechny státy.

Práce se zaměřuje také na odpad v USA, kde je konzumerismus na nejvyšší úrovni, a proto je zde tento stát tolikrát zmiňovaný. Práce by se mohla zdát, že je zde USA pouze kritizováno, ale hlavním cílem bylo poukázat na propojenost konzumerismu s vysokými hodnotami ekologické stopy a vysokým vyprodukovaným množstvím odpadu.

Při tvorbě práce bylo zapotřebí získat informace, které by poskytly správný náhled do problematiky konzumerismu, proto byla prováděna heuristika odborné literatury, její sbírání a srovnávání. Odborná literatura napomohla jak ke správnému vymezení problematiky konzumerismu, ale i k pochopení heterogenity Afriky, která je díky velikosti kontinentu velice rozmanitá a odlišná. K odborné literatuře však bylo zapotřebí získat spousty elektronických projektů a zdrojů, které daly autorovi možnost nahlédnout do problematiky odpadů v Africe, díky nízkému rozvoji jakékoli legislativy a sběru informací o odpadu na tomto kontinentu, byla tato část velmi náročná.

Práce je především teoretického charakteru, její snahou je předložit téma týkající se společenských věd, tak i jeho propojení s geografii. Právě proto se zaměřuje na životní prostředí a dopadů na něj. Je zde pojednáváno jak o základních pojmech související s konzumerismem, jeho vznikem, rozvoj, hlavní koncepce atd., tak je tu snaha vysvětlit životní prostředí a základní vhlad do problematiky odpadového hospodářství, které je v Africe klíčové, a hlavně málo rozvinuté. Ve druhé polovině práce jsou pak uvedeny vybrané aspekty, které přímo ovlivňují životní prostředí nejen v Africe, ale ve všech rozvojových zemí světa, kde se potýkají se zanedbaným odpadovým hospodářstvím.

Také by práce měla přednést důležitost, jak tuto problematiku předložit žákům nejen v hodinách společenských věd, ale také v geografii. Dále se snažit poukázat na podstatné cíle, které by měly být poznamenány při výuce o africkém kontinentu, ohledně problémů s odpadem. V neposlední řadě by práce měla podat i důležitost zacházení s odpadem, jelikož zde budou poukázány katastrofické následky, které za špatným zacházením s odpadem stojí. Tuto problematiku však práce má jen nastínit, nikoli přímo diktovat, jak o tomto tématu učit, jelikož si je autor vědom jeho obtížnosti a není to základním předmětem.

2 VYMEZENÍ KONZUMERISMU

2.1 Pojem konzumerismus

Samotné vymezení pojmu konzumerismus není tak lehké, jak by se na první pohled mohlo zdát, jelikož za konzumerismem se skrývá téměř vše, co obklopuje svět nejen 21. století. Proto je důležité si nejprve pojem vymežit, a potom poukazovat na problematiku, které se k němu méně, či více vztahují. Jak se lze dočíst na sociologické encyklopedii, tak pojem konzumerismus pochází z latinského slova *consumare*, tedy spotřebovat. Dále se zde uvádí, že základní tendencí ke konzumnímu způsobu života je zvýšená až přehnaná důležitost spotřeby hmotných statků.¹ Při hledání lepší definice se lze podívat do publikace od Petruska a Vodákové z roku 1996, kde se přesně uvádí, že: „... *tendence ke konzumnímu způsobu života je spojená s přeceňováním významu spotřeby hmotných statků, vyúsťující až ve 'spotřebu pro spotřebu.'*“² Z novějších zdrojů možno použít definici i od Jandourka, který tvrdí, že se může jednat o sklon „...*orientovat se v chování a prožitcích především na ty hodnoty, které jsou spojeny s konzumním způsobem života.*“³ Dále se ve stejné publikaci lze dozvědět, že se konzum stává symbolem sociálního postavení, kdy se podle toho, kolik člověk vlastní hmotných statků, tak podle toho se určuje jeho bohatství a jeho následné sociální postavení.

Při hlubším studování konzumerismu rozhodně nelze opomenout jméno Jan Keller, profesor, který napsal několik publikací o konzumerismu, ale celkově o moderní společnosti, která místo toho, aby toužila autenticky „*být*“, se naopak snaží, co nejvíce „*mít*“.⁴ Velice často dále odkazuje na Ericha Fromma, německého psychologa a humanistického filosofa, kdy ve stejné publikaci poukazuje na jeho slova, že konzumní mentalita současné populace se v prvé řadě zajímá o to, jakými spotřebními statky se dokáží lidé obklopit a až posléze řeší cokoli ostatního. Keller dále konstatuje, že „*konzumování je snad nejdůležitější formou vlastnění v průmyslových společnostech. Jejich mentalita nutí lidi, aby konzumovali stále více, protože to, co již jednou*

¹ SOJKA, Milan. *Konzumerismus*. Praha: Sociologická encyklopedie 2017, Sociologický ústav AV ČR, V.V.I. [online]. [cit. 28. 1. 2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Konzumerismus>

² PETRUSEK, Miroslav, MAŘÍKOVÁ, Hana, VODÁKOVÁ Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 747. ISBN 80-7184-311-3.

³ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: 2001, Portál, s. 285.

⁴ KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: ke společenským kořenům ekologické krize*. Brno: 1995, Hnutí Duha.

spotřebovali, je přestává uspokojovat.“⁵ Co však ale navozuje ten neustálý proces, který nelze zastavit, je právě výměna těchto statků za nové, „lepší,“ nebo více trendy. Keller píše i o novém typu člověku, takzvaném „homo consumens,“ doslovně tvrdí, že se jedná o typ, který „... vyžaduje stálý růst produkce, protože bytostně lpí na stálém růstu osobní spotřeby...“⁶

Naopak Ondrová ve své bakalářské práci poukazuje na konzumaci jako takovou. Na konzumaci, pod kterou si většina lidí představí určité stravování či přijímání potravy. Tato lehká metafora však vůbec nejde nesprávnou cestou, konzumerismus je také jistým typem „nasyčování se,“ kdy sem lze zařadit i zmíněné přijímání potravy, ale lépe řečeno by se jednalo o celkové „přejídání se“ všemi možnými statky pouze za vidinou dosažení chvilkového pocitu štěstí. Opakování těchto procesů, vedoucích k těmto pocitům štěstí vede k nezastavitelnému koloběhu, který je tím důležitým při posilování konzumerismu. Po dlouhých teoriích se Ondrová dostává k tomu, že konzumerismus, jak už je psáno výše, je nadměrnou touhou po hmotné spotřebě, tato nadměrná touha vede k touze po vlastnictví něco mít, ale ideální je mít ještě více.⁷

Erazim Kohák, česko-americký filosof, který položil základní myšlenku konzumerismu, jako zásadního problému k životnímu prostředí, ve svém díle, *Zelená svatozář*, popisuje jednotlivé proudy týkající se životního prostředí. Především zde dává prostor svým pohledům a názorům na činnost člověka a následcích těchto činností v přírodě.⁸ I Kohák uvádí, že smyslem lidského života je nadměrné spotřebování, a i on si bere slova Fromma o pojmosloví „mít, ne být.“ Ve stejné publikaci Kohák uvádí, že tyto lidské chamtivé sklony po hmotném uspokojení napomáhají obchodníkům a výrobcům, kteří si tohoto nekonečného koloběhu konzumu jsou vědomi. Tito producenti ale už bohužel nevidí své dopady na celkový chod planety Země, která tímto plýtváním a obrovskou spotřebou statků je zničená a až katastroficky je snižována její životaschopnost, na které je celé naše lidstvo bezprostředně závislé.⁹

⁵ KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: ke společenským kořenům ekologické krize*. Brno: Hnutí Duha, 1995. Poslední generace. ISBN 80-902056-0-7, s. 34.

⁶ Tamtéž, s. 35.

⁷ ONDROVÁ, Lucie. *Udržitelný blahobytní konzumní společnosti*. Brno: 2018. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, PF, Katedra občanské výchovy.

⁸ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-86-9.

⁹ Tamtéž.

Jak je tedy již možné vidět, tak obvykle všichni uvedení mluví o tom, že společnost je nucena k tomu spotřebovávat, a tím dojít ke zdánlivému pocitu uspokojení. Z toho by tedy vyplývalo, že čím více lidé nějakého statku spotřebují, tím více prožívají pocit štěstí. Avšak nutno poukázat i na odlišný názor. Například Kubíková¹⁰ ve své diplomové práci rozšiřuje myšlenku publicity Tomáše Feřtka,¹¹ který ve článku pro časopis Reflex zavedl pojem „ekologický konzumerismus.“ Tento pojem samozřejmě vysvětlil, a to tak, že lidé v moderní společnosti, tedy ve vyspělých a konzumních státech, velice často nekupují pouze statky, ale naopak se velice často prodávají značky, značkové věci. Do těchto značkových věcí investují převážně bohatí lidé, jelikož jsou drahé a luxusní, a vyjadřují jakési lepší sociální postavení. Tuto oblibu je možné tedy pojmenovat, jako nejekologičtější čin moderní společnosti, jelikož podle Feřtka přece není nic „...ekologičtějšího, než prodávat za velké peníze pouhou „značku,“ tedy něco, k čemu nepotřebujeme žádné suroviny a z čeho není žádný odpad.“¹² Avšak i tohoto jsou si prodejci značkových věcí vědomi a díky svým novinkám obohacují trh a fanoušci jejich značky často vyměňují zánovní zařízení, například mobilní telefony, módní doplňky, oblečení atd. za nové, jen kvůli tomu, že se jedná o novinku na trhu. Proto se nedá s Feřtkem zcela souhlasit.

2.1.1 Konzumerismus z ekonomického pohledu

Konzumerismus je samozřejmě v ekonomii téma, které zde má své místo. Je ale třeba hned na začátku uvést, že termín konzumerismus není přímo vytvořen v ekonomii. Tímto termínem se v ekonomii zaobírá sice mnoho proudů, ale důležité je si uvědomit, že vznik tohoto pojmu by se mohl hledat i v jiných odvětvích než v ekonomii, například v sociologii, která se mu také důkladně věnuje.¹³

Cílem spotřebitelů je maximalizace užitku. V současné době ve vyspělých státech dochází k tomu, že konzumerismus a jeho masová podpora vyvolává právě maximalizaci zisku, které chtějí dosáhnout jak spotřebitelé, tak i lidé co daný statek nabízejí. Statek

¹⁰ KUBÍKOVÁ, Markéta. *Kritika konzumerismu v ekologické etice*. Plzeň: 2014. Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra filozofie.

¹¹ FEŘTEK, Tomáš. *Je konzumerismus ekologický?* Praha: 2001. Reflex, 2001, 12(19), 10-11 s.

¹² KUBÍKOVÁ, Markéta. *Kritika konzumerismu v ekologické etice*. Plzeň: 2014. Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra filozofie, s. 33.

¹³ HEJTMAN, Pavel, PAVLIČÍKOVÁ Helena. *Spotřební společnost a její reflexe ve výuce společenských věd a výchovy k občanství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2014, s. 13-14. ISBN 978-80-7394-475-9.

může být hmotný i nehmotný, ale jelikož je zde řeč o konzumerismu a jeho viditelných dopadech na životním prostředí ohledně tuhého odpadu, tak se jedná o statky hmotné. Tudíž se dá konstatovat, že konzumerismus v ekonomice, v tomto sledovaném případě, se zaměřuje na finálního spotřebitele, který se díky svému tržnímu chování snaží dosáhnout maximalizace celkového užitku ze zakoupeného zboží a služeb. Tento maximální užitek je však pouze dočasný a opět se lze vrátit k tomu, že se jedná o nezastavitelný koloběh, a proto se konzumerismus nadále rozvíjí.¹⁴

Konzumerismus, ačkoli je nejvíce vidět až v chování spotřebitele, lze dobře najít i na straně výrobce. Produkce je důležitým aspektem v konzumerismu. Je zřejmé, že moderní velkovýroba, společně s rysem masové nabídky, hraje konzumerismu do karet. Jelikož výrobci jsou si vědomi toho, že díky těmto dvěma aspektům je na spotřebitele vyvíjen tlak, a tím pádem je spotřebitel donucen spotřebovávat, jak nejvíce je možné.¹⁵

Dalo by se tedy, po zjištěných informacích, konstatovat, že díky technickému rozvoji a novým vynálezům, které umožňují rozvoj obrovské masovosti výroby, se moderní konzumní společnost nachází v začarovaném kruhu, který s sebou nese spousty vylepšení, ale zároveň velké dopady na životní prostředí. Díky nadnárodním, obvykle akciovým, společnostem, dochází právě k masové výrobě zboží a lidé se pouze musí přesvědčit, aby zboží kupovali, jelikož ho nutně potřebují. Všechny tyto jmenované faktory jdou ruku v ruce a konzumerismus nabírá na síle.

Společnost, ačkoli je nucena masově vyrábět a masově spotřebovávat, by měla být také nucena si uvědomit své globální následky na životní prostředí. Jelikož současný ekonomický růst, zasloužen především díky velké spotřebě statků lidmi, s sebou nese nevládnutelné až katastrofické důsledky na životní prostředí.¹⁶

2.1.2 Konzumní společnost

Konzumním způsobem života žije drtivá většina lidí vyspělých států. I přesto, že se někteří snaží konzumnímu způsobu života vyhnout, tak se jim to příliš nedaří, jelikož jak uvádí Beránková, tak v současné době je na nás vyvíjen tlak v množství výběru statků a

¹⁴ HEJTMAN, Pavel, PAVLIČÍKOVÁ Helena. *Spotřební společnost a její reflexe ve výuce společenských věd a výchovy k občanství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2014, s. 16. ISBN 978-80-7394-475-9.

¹⁵ Tamtéž, s. 17.

¹⁶ Tamtéž, s. 16.

služeb, které jsou propagovány reklamami, díky kterým výrazně narůstá vliv módních trendů.¹⁷

Brunclíková tvrdí, že současná konzumní společnost naprosto nevnímá hlavní problém, který spatřuje v odpadech, které jako lidstvo vyprodukujeme, ale bohužel s ním již neumíme nikterak nakládat, a většinou končí ve spalovnách či skládkách. Zaobírá se tu především likvidací odpadů, a právě toto téma bude stěžejní i pro celou tuto práci. Celá její myšlenka, že odpad mnohé vypoví něco o chování celé společnosti, je minimálně zajímavá. S čím se dá zaručeně souhlasit je, že odpad provádí lidstvo už od samého počátku, kdy lidé odpad zahazovali tam, kde je to napadlo. Kvůli zhoršené „odpadové mobilitě“ se odpad hromadil na jednom místě, především ve městech, a právě díky němu se archeologové dozvídají spousty informací o tamější minulém světě. Nejde se však dívat pouze na samostatný odpad, ale je žádoucí se zaměřit na to, co všechno za ním a vedle něho stojí. Díky zvýšené urbanizaci během průmyslové revoluce, jak dále Brunclíková uvádí, dochází k rapidnímu nárůstu nejen odpadu vyprodukovaného lidmi, ale i odpadu z továren, a tím samozřejmě roste i riziko zdravotních a enviromentálních problémů.¹⁸

Konzumní společnost velice často neřeší zásadní problémy, ale často se stará až o následky, které vlastně sama zavinila. Postmoderní tekutá společnost chce především všechno hned, rychle, a obvykle za co nejnižší možnou cenu. Při pohledu, co splňuje tyto výše zmíněné aspekty je zřejmé, že se proces Mcdonaldizace, jak opět uvádí Keller, je v konzumní společnosti nevyhnutelný. Právě firmy McDonald 's dokázaly efektivně a rychle propojit celou planetu. A tohle právě současná společnost vyžaduje... Současná společnost otevřeně bojuje za záchranu pralesů, ale vlastně se podílí na jejich ničení. Zmiňovaný uvádí jasný příklad, kdy právě americké restaurace s hamburgery se nepřímo účastní procesu devastace rovníkových pralesů, středoamerických zemí, a to ve státech jako například Kostarika a Guatemala. V těchto státech je ročně zpustošeno několik tisíc hektarů lesa na úkor pastvin pro dobytek, který z 95 % je hlavní složkou v rychlém stravování.¹⁹

¹⁷ BERÁNKOVÁ, Petra. *Konzumerismus mládeže a jeho souvislost s ekonomickým a kulturním kapitálem*. Praha: 2011. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií.

¹⁸ BRUNCLÍKOVÁ, Lenka, SOSNA, Daniel. *Garbologie: zrcadlo konzumní společnosti*. Plzeň: 2012. Antropowebzin, Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra antropologie.

¹⁹ KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: ke společenským kořenům ekologické krize*. Brno: 1995, Hnutí Duha, s. 134.

Avšak nejen tohle je typické pro konzumní společnost, hlášení se k ekologickému životu a snaze zachránit pralesy a na druhou stranu se stravovat ve fastfoodech, které se nepřímo, avšak velkou měrou podílí na jejich likvidaci. Je nutné podotknout i to, že v současnosti je většina věcí/produktů na jedno použití. I to je ve fastfoodech dle Kellera naprosto zřetelné, s nadsázkou uvádí, že na jedno použití tam nejsou pouze přepravní prostředky, které jsou až absurdně využívány pro převoz surovin, ze kterých je pak finální výrobek „splácán.“ „...podniky v Německu zpracovávají sice výhradně tuzemské hovězí (každý den pět set kusů), avšak kromě hořčice a majonézy, které pocházejí z Bavorska, se jedná o produkt vpravdě mezinárodní. Houska vyrobená z amerického obilí je plněna sýrem a bramborami z Nizozemska, hlávkovým salátem ze Španělska (v zimě z Kalifornie), cibule a kečup jsou přiváženy z USA, pohárek na kolu pochází z Kanady, obal ze Skandinávie je potištěn v Německu a tvarován ve Francii.“²⁰ Nejenom tedy, že bez soudobé společnosti by McDonald 's firmy neměly žádnou prosperitu, ale kdyby tyto firmy měly plně hradit i dopad na ekologii, tak by si jejich výrobky, díky těmto obrovským nákladům nemohli dovolit ani snad majitelé velkých prosperujících firem. Nesmí se však zapomenout na to, že společnost McDonald 's není rozhodně jedinou takovouto firmou, ale je skvěle reprezentující k soudobé konzumní společnosti.²¹

Společnosti jako McDonald 's s sebou nenesou pouze rychlé obsloužení zákazníka, ale především jsou spojovány s novou érou, která s sebou přináší rychlost a kvantitu. Konzumní společnost cílí na efektivnost, kvantifikaci a kalkulaci, předvídatelnost a kontrolu, jelikož lidé v této společnosti nemají rádi změny a místo kvality se ekvivalentem stává kvantita.²²

2.1.3 Vznik a vývoj konzumní společnosti

Kubíková ve své diplomové práci cituje několik zdrojů, které podle ní mohou za vznik konzumní společnosti. Při rešerši několika pramenů to vystihuje zcela přesně. Lidé se dle ní přestali nudit, nuda už je příliš velký luxus pro současnou společnost. Příčinu v této skutečnosti rozhodně lze najít v extra rychlém životním tempu, ve kterém moderní

²⁰ KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: ke společenským kořenům ekologické krize*. Brno: 1995, Hnutí Duha, s. 134-135.

²¹ Tamtéž, s. 136.

²² ŠEBEŠ, Marek. *McSpolečnost: fast foodové řetězce jako symbol a model konzumní společnosti*. Cit. In: HEJTMAN, Pavel, PAVLIČÍKOVÁ Helena. *Spotřební společnost a její reflexe ve výuce společenských věd a výchovy k občanství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2014, s. 137-158. ISBN 978-80-7394-475-9.

společnost žije. Dalším faktorem vzniku je i to, že „*konflikt mezi lidskou společností a přírodou, nadměrné čerpání zdrojů, vznik odpadů a úbytek biologické rozmanitosti bývá spojován s přelidněním, nešetrnými výrobními způsoby a nadměrnou spotřebou, málokdo si ale uvědomuje, že základní příčinu lze najít v prudké změně časových měřítek.*“²³ Kubíková dále ve stejné práci píše o tom, že čím rychlejší doba je, tím méně mají lidé času, a proto se řídí heslem „použij a zahod“²⁴. Právě toto heslo stojí za celkovým znehodnocováním a znečišťováním přírody, místo toho, aby se něco opravilo, raději se to vyhodí a koupí se nové, lepší. Uvádí zde několik dalších příkladů kdy, kvůli vlastní pohodlnosti a rychlosti se nedbá na životní prostředí, ale spíše se každý sápe po snaze, za co nejméně času a energie, udělat cokoli, co by vedlo k materiálnímu zbohatnutí.²⁴

Na přednáškovém cyklu Mendelova gymnázia a Slezské univerzity v Opavě, Moderní výzvy lidstva, promluvil i profesor Jan Sokol, který se pokusil popsat změny společnosti za posledních 200 let. Tvrdí, že dopad technologií a celkový přirozený vývoj je určitě obrovský, ale změny společnosti by se měly hledat i v jiných oblastech. Jeho hlavní tezí je, že čím více lidí za několik posledních let přibylo, tím více lidé chtějí uzmout do svých rukou. Chtějí se vymknout jakýmkoli způsobem od většiny a nebýt jen součástí nějaké masy lidí. Všechno jde ruku v ruce a nastávají situace, že kdo má více materiálního statku, ten je na společenském žebříčku výš.²⁵ Přesně tato myšlenka podporuje konzumerismus a konzumní způsob současné společnosti.

2.1.4 Obecná propagace konzumerismu a reklamní útoky

Jak už je uváděno výše, tak i Radka Levá, která vyučuje na Masarykově univerzitě v Brně, se mimo jiné věnuje konzumerismu. Uvádí, že konzumní společnost je hierarchicky uspořádána podle toho, kolik vlastní materiálních statků. Tvrdí, že hromadění těchto statků vyvolává pocit osobního štěstí, a to i na úkor životního prostředí. Hlavní hnací faktor hraje podle ní i reklama, která má významné poslání, co se týče vyvolání potřeby u lidí, určitý materiální statek vlastnit. Reklama má v lidech vzbudit pocit méněcennosti, když daný statek nemají a má za úkol v nich vyvolat pocit potřeby tuto věc fyzicky mít. Dále ale uvádí, že poté co tento pocit zmizí, jelikož si danou věc pořídíme, nastává tato

²³ KUBÍKOVÁ, Markéta. *Kritika konzumerismu v ekologické etice*. Plzeň: 2014. Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra filozofie, s. 14.

²⁴ Tamtéž, s. 16-17.

²⁵ Moderní výzvy lidstva. *Kdo jsme, odkud přicházíme, kam kráčíme?* YouTube video. [cit. 22. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6s5nEikztIU&t=5793s>

situace znovu a znovu. Dosavadní potřeba je sice vytěsněna, ale jelikož je společnost reklamami naprosto zahlcena přichází něco nového, na co nás navnadí další reklama.²⁶

2.1.5 Děti jako hlavní konzumenti

V dalších pramenech, například u Junkové, je zanalyzováno, že konzumenti jsou vychováni pro konzumerismus už od útlého věku. Ve své diplomové práci tvrdí, že současná podoba reklam už používá takové praktiky, že je neprokouknou a nerozluští ani dospělí a často reklamám podléhají i oni samotní, natož pak ale děti. Právě děti, naopak od dospělých, postrádají nadhled, ale i kritické myšlení, které je pro rozluštění a nenaletění na reklamu velice důležité. Pokračuje však tím, že reklama už není pouhým nástrojem pro zpropagování produktu za účelem jeho prodeje, avšak velice často předává společenské hodnoty, kterými se společnost řídí. Je nutné si uvědomit, že děti jsou právě vychovávány k tomu, že základní lidskou hodnotou je štěstí získané právě hromaděním materiálního statku.²⁷ Ve stejné práci lze najít i odůvodnění, proč jsou právě děti hlavní skupinou, na kterou je zaměřeno největší množství reklam:

- Mají málo vědomostí a zkušeností ze současného života,
- chybí jim zkušenosti s médii,
- a mají velkou schopnost se učit.

Právě tyto parametry jsou rozhodující, a děti tak k reklamám přistupují jako k jasným sdělením, které je přece nechtějí oklamat. Naprosto jim důvěřují a snadno se jim poddají.

2.1.6 Pocit štěstí z nadbytku

Štěstí je obtížně definovatelné, a ještě hůř měřitelné. Štěstí samo o sobě měřit nelze, Baudrillard ale tvrdí, že štěstí je v moderní společnosti bráno jako pohodlí.²⁸ Čím větší má člověk pohodlí a blahobyť, tím více prožívá pocit štěstí. Baudrillard dále uvádí, že pocit štěstí musí být tedy měřitelný pomocí předmětů, které člověk vlastní. Přirovnává pocit štěstí k materiálnímu uspokojení, kdy se člověk snaží dosáhnout rovnosti s druhými.²⁹

²⁶ LEVÁ, Radka. *Konzumerismus*. Brno: 2013. Studijní materiál k předmětu Úvod do uměnovědných studií. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta.

²⁷ JUNKOVÁ, Alice. *Děti jako cílová skupina mediální persvaze*. Zlín: 2014. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta multimediálních komunikací.

²⁸ BAUDRILLARD, Jean. *The consumer society: myths and structures*. Nottingham: 1998. Nottingham Trent University, Faculty of Humanities. ISBN 0761956921.

²⁹ Tamtéž, s. 49.

Mohlo by se zdát, že v současné době jsme na vrcholu křivky pocitu štěstí. Většina lidí z moderní společnosti si může dovolit tolik hmotných statků, které by jim pocit štěstí přivodily. Jak uvádí Lipovetsky,³⁰ tak se ale možná dostáváme do doby, kdy na vrcholu už jsme byli. I v současné době je zřejmé, že se navyšují rozdíly mezi bohatými a chudými, a proto lze tvrdit, že společnost v nadbytku již žila a v současné době již nadbytek bude luxusem. Tuto tezi Lipovetsky tvrdil již v roce 2007, kde v publikaci píše: „*Upadá víra v to, že budoucnost bude ještě lepší než současnost, a sílí obavy z dneška i zítřka.*“³¹

I Erich Fromm, který je zde již několikrát omílán tvrdí, že ač lidé při přechodu z tradiční společnosti do moderní toužili stát se bohy, tak tato touha se bohužel neuskutečnila. Vymezil dva hlavní důvody, proč se tak nestalo, proč lidé, kteří si mysleli, že mohou vytvořit druhý svět a zacházet s přírodním bohatstvím, jenom jak s materiálem pro svůj nový výtvar, tak proč se tak nestalo...³² Jelínková tuto Frommovu tezi rozvádí ve své bakalářské práci. Skutečnost, že cílem života je maximum rozkoše je již jasné, rozkoš je však pro každého subjektivní a uspokojení všech materiálních potřeb „*není možné, jelikož možnost volby z nepřeborného množství zboží vyvolává nové a nové tužby.*“³³ Fromm dále podle slov Jelínkové podotýká skutečnost, že pokud je mezi lidmi nastolena chamtivost, sobectví a egoismus, které mají za cíl podporovat státní systém, dochází k vnitřní harmonii a míru. Dále je nutné vyzdvihnout tezi, že žít se dá pouze s kombinací práce a volného času, jedině koexistence těchto antinomických složek života, může vést ke spokojenosti.³⁴ S myšlenkou chamtivosti a sobectví pracuje i Petrusek, který tvrdí, že všechno, co materiálně vlastníme chceme pouze pro sebe, a toto vlastnictví nám působí potěšení. Na druhé straně uvádí, že jedinec nikdy nebude v konzumerismu uspokojen do maximální výše, jelikož díky nepřebornému množství zboží může mít ještě více než doposud má.³⁵

³⁰ LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-184-4.

³¹ Tamtéž, s. 262.

³² FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. Vyd. 2. Přeložil Vlastislava ŽIHLOVÁ. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0469-3.

³³ JELÍNKOVÁ, Markéta. *Konzumerismus jako pedagogický problém vybrané aspekty*. České Budějovice: 2020. Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, s. 25.

³⁴ Tamtéž, s. 25.

³⁵ PETRUSEK, M. BALON, J. *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů*. Praha: 2011. 1. vyd. Academia. ISBN 978-80-200-1965-3.

Dalším faktorem, který popisuje, jak soudobá společnost funguje je i faktor pohodlí. Hejtman uvádí, že pohodlí je komfort, který vzniká skrze radost. Jestliže radost graduje s užíváním věci, tak komfort by se mohl zdát být fází vybavenosti věcmi pro užívání. Hejtman ale dále podotýká, že kvůli adaptaci na tento faktor, postupem času, dojde k návyku na pohodlí, které díky němu nastává.³⁶ Takže odpověď na otázku, zda jsou lidé v nadbytku šťastnější, by se mohla zdát být odpovězena. Lidé jsou šťastní v prvotním okamžiku, při koupi daného statku. Postupem času však dochází ke zvyklosti na daný předmět a štěstí z jeho vlastnictví slábne. Tohoto jsou si současní výrobci hmotných statků vědomi, a proto přichází s novými verzemi, tzv. novinkami, které se díky chytíci po tom daný produkt vlastnit, prodávají samy. Hejtman proto uvádí, že aby lidé znovu pocítovali pocit štěstí a radosti, tak se současných, okoukaných, a pro ně již starých věcí zbavují a pořizují si nové. Dělají to pouze za účelem, aby si znovu vyvolali vytoužený pocit radosti. Avšak jak je známo, tak i ty nové věci se opotřebovávají, a proto dochází k nekonečnému koloběhu.³⁷

³⁶ HEJTMAN, Pavel, PAVLIČÍKOVÁ Helena. *Spotřební společnost a její reflexe ve výuce společenských věd a výchovy k občanství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2014. ISBN 978-80-7394-475-9.

³⁷ Tamtéž.

3 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A S NÍM SPOJENÉ PROBLEMATIKY

V publikaci *Ekonomika životního prostředí* vydaná pod Masarykovou univerzitou v Brně autorkou Soukupovou, je životní prostředí definováno pomocí legislativy České republiky, kde se uvádí, že: „*Životní prostředí je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*“³⁸ Z tohoto lze odvodit, že nejen přírodní faktory a složky spadají pod životní prostředí, ale řadí se sem i umělé a společenské prostředí vytvářené člověkem. Životní prostředí, jako pojem, je odvozováno od toho, že všechno, co pod něj spadá, je v úzkém kontaktu s lidmi.

Velice důležité je i dělení životního prostředí, jelikož když se zkoumá nějaký problém je žádoucí určit v jakém měřítku je daná problematika řešená. Stejně jako například v ekonomii, nebo v demografii, tak podobné dělení je i v případě životního prostředí. Takové základní, ale velice dobré dělení nabízí například již uvedená Soukupová, která prostředí dělí podle rozsahu na:

- „*mikroprostředí – životní prostředí jednoho jedince;*
- *mezoprostředí – životní prostředí větší skupiny (např. rodiny);*
- *makroprostředí – životní prostředí ještě větší skupiny jedinců (např. stát) a*
- *globální prostředí – životní prostředí např. celé biosféry aj.*“³⁹

V případě této práce je důležitý poslední typ dělení, tedy globální prostředí, kdy se práce bude snažit poukázat na globální problémy, způsobené odpadem, který nejen díky konzumerismu hraje hlavní roli při ohrožení životního prostředí.

3.1 Ochrana životního prostředí

Na úplném začátku je důležité říct, že nelze se věnovat ochraně životního prostředí komplexně. Do životního prostředí, jak je uváděno výše, se řadí velké množství faktorů, které dohromady utvářejí velký společný celek. I v této kapitole bude zmiňována Soukupová, která si širokého pojmu je vědoma a zdůrazňuje, že pojem životní prostředí

³⁸ SOUKUPOVÁ, Jana., a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova Univerzita, 2011. Masarykova univerzita, 1. vydání, s. 18. ISBN 978-80-210-5644-2.

³⁹ Tamtéž, s. 18.

není synonymem s pojmem ekologie. Životní prostředí zahrnuje totiž daleko rozsáhlejší terminologii.⁴⁰

Do komplexu, co se týče ochrany životního prostředí, zmiňovaná Soukupová řadí tyto části:

- „ochrana půdy;
- ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti;
- ochrana ozonové vrstvy, zlepšování kvality ovzduší a snižování emisí;
- ochrana vod prostřednictvím snížení znečištění vod a předcházení povodním;
- ochrana klimatu;
- ochrana geologického dědictví planety Země
- **nakládání s odpady a obaly a odstraňování starých ekologických zátěží;**
- omezení průmyslového znečištění a enviromentálních rizik a
- *udržitelné využívání zdrojů energie.*“⁴¹

Pro práci je opět důležité důležitý bod, který Soukupová správně popisuje, jako „*nakládání s odpady a obaly a odstraňování starých ekologických zátěží.*“ Dále je důležité zmínit i pojem polutant. Soukupová uvádí, že tento pojem znamená znečišťující, či jinak odpadní látku. I zde dochází k dělení, avšak k pouze dvojímu, na primární a sekundární polutanty:

- „*primární – látky, které přímo znečišťují prostředí*
- *sekundární – látky, které jsou nové, které vznikají chemickou reakcí z primárních polutantů.*“⁴²

Slova Soukupové vystihují heterogenitu životního prostředí, nelze se zaměřit na životní prostředí ze všech směrů. Proto se práce dále bude ubírat na problematiku odpadu, a to především vzniklého díky konzumerismu i v zemích, kde konzumerismus ještě nenastal v tak ohromné míře, jako je to u vyspělých států, viz Spojené státy americké, Kanada, ale i Evropa.

⁴⁰ SOUKUPOVÁ, Jana., a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova Univerzita, 2011. Masarykova univerzita, 1. vydání. ISBN 978-80-210-5644-2.

⁴¹ Tamtéž, s. 21.

⁴² Tamtéž, s. 22.

Nutné je také zmínit obecné ohrožení, které představují odpady spojené s výrobou. Tyto odpady obvykle nejsou zahrnovány do dílčích prací, ale také s sebou nesou velkou zodpovědnost při celkové manipulaci s odpadem. Znovu je tedy nutné připomenout, že výroba je v korelaci se spotřebou, a tedy i s odpadem, který díky ní vzniká. Do této kapitoly by se také mohla zahrnout těžba, jako přímé ohrožení životního prostředí, jelikož i ta má velký podíl na špatný dopad na životní prostředí. Právě i těžba je mimo jiné zaručeně spjata s konzumerismem.⁴³

⁴³ Katalog odpadu 2022. *Katalog odpadů 2021*. Praha: 2022, cit. [13. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.katalogodpadu.cz/>

4 ODPAD JAKO RYS KONZUMU

Základní otázka, která nesmí být na začátku opomenuta je, co je to vůbec odpad? Jak uvádí Sosna a Brunclíková, tak tato otázka, ač základní a na první pohled primitivní skýtá hned několik názorů a směrů, jak pojem odpad obecně vysvětlit.⁴⁴ Cílem této práce není odpad nijak legislativně pojmovat, ale spíše se snažit pochopit, že odpad, který se kolem moderní společnosti nachází, úzce souvisí s konzumerismem. Nejlepší definicí, která je již obecně známá pochází od antropoložky Mary Douglasové, její koncepci čistého a nečistého, dále rozšiřuje Erban.⁴⁵ Jak uvádí i Krčková, tak každá společnost má v určité podobě tezi čistoty a znečištění. Tato teze je v každé společnosti odlišná, ale základ mají všechny stejný. Tím základem je myšlen řád, nějaký systém, který je nastolený a do určité míry je odpad tolerován a od určité míry je odpad brán jako špína.⁴⁶

„*Kde je špína, tam je systém.*“⁴⁷ Pomocí dešifrování této myšlenky, je jasné, že systém lze najít kdekoli, kde se jakýmkoli způsobem objevují lidé. Proto odpad je v naprosté harmonii se společností, jelikož společnost by sama o sobě, bez odpadu, nemohla existovat. Krčková tuto tezi potvrzuje touto pasáží: „*Boty nejsou špinavé samy o sobě, ale je špinavé položit je na jídelní stůl; jídlo není špinavé samo o sobě, ale je špinavé nechat nádobí na vaření v ložnici nebo nechat šaty zašpiněné od jídla; stejně tak nechat vybavení koupelny v přijímacím pokoji; oblečení ležet na židli; věci které patří ven nechat vevnitř; nahore, to co patří dolů; spodní prádlo, tam kde by měl být svrchní oděv, a tak dále. Naše chování a postoje vůči špině jsou zkrátka reakcí, která odsuzuje to, že nějaký předmět nebo myšlenka narušuje zavedené klasifikace nebo je s nimi v rozporu.*“⁴⁸

Stejně tak, jak autorka popisuje boty na stole, tak stejným způsobem lze uvažovat i o odpadu. Současná společnost si neuvědomuje, kolik materiálního odpadu za sebou zanechává každý den. Proto se občas hovoří o odpadu neviditelném, viditelným se stává až v případě, že se nachází na nepatřičném místě, kde by se nacházet neměl. Avšak určit

⁴⁴ SOSNA, Daniel, BRUNCLÍKOVÁ, Lenka. *Odpad pohledem společenských věd: metodická příručka*. Plzeň: 2015. Západočeská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra Antropologie.

⁴⁵ ERBAN, Vít. *Kategorie "nečistého" v symbolické antropologii Mary Douglasové*. In: BUBÍK, Tomáš, FÁREK, Martin. *Náboženství a jídlo*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. CERES, s.35-41. ISBN 80-7194-800-4.

⁴⁶ KRČKOVÁ, Anna. *Rituální čistota a nečistota u cikánů*. Praha: 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd.

⁴⁷ Tamtéž, s. 7.

⁴⁸ Tamtéž, s. 8.

místa, která nejsou pro odpad patřičná je velice problematické, spíše až nemožné.⁴⁹ Pro někoho je i ideálním místem pro odpad i oceán, jak je společnost již několik let svědkem. Ale pro moderní společnost by to normální být rozhodně nemělo.⁵⁰

4.1 Ekologická stopa

Ekologická stopa, koncept starý přes 25 let, kdy kanadští vědci Rees a Wackernagel poprvé publikovali koncept zabývající se tématem ekologické stopy. Ekologická stopa je jakýmsi nástrojem pro měření lidských požadavků na zemský ekosystém.⁵¹ Dále s tímto konceptem u nás pracují Rábelová a Třebický. Kalkulace ekologické stopy je snadná, zohledňuje se, kolik čtverečních metrů Země potřebuje člověk k dané činnosti, pro svůj život. Ve výpočtu je samozřejmě zohledněno získání potravy, doprava ale i odpad.⁵² Dále zmiňování uvádí dva jednoduché fakty:

- „*můžeme kvantitativně stanovit většímu zdrojů, které spotřebováváme, a odpadů, které produkujeme,*
- *většina těchto zdrojů a odpadů může být konvertována na odpovídající plochy ekologicky produktivní země (tj. plochy orné půdy, pastvin, lesů apod., obecně ekosystémové plochy nutné k zabezpečení životadárných systémů).*“⁵³

Jestliže se tato práce má věnovat odpadům získaným z konzumního života, tak ukazatel ekologické stopy je velice důležitý, jelikož je zcela výstižný. Již výše zmínění tvrdí, že se odpad vzniklý hospodařením současné společnosti stává globálním problémem. Ne všechny země mají vysoké hodnoty, co se týká ekologické zátěžové stopy. Tudiž by se dalo říct, že nevyprodukují ani tolik odpadu, který by znečišťoval životní prostředí. Jedná se především o země méně vyspělé. Ale jak je tedy možné, že právě tyto země s odpady zápasí nejvíce?

⁴⁹SOSNA, Daniel, BRUNCLÍKOVÁ, Lenka. *Odpad pohledem společenských věd: metodická příručka*. Plzeň: 2015. Západočeská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra Antropologie.

⁵⁰ FENDRYCHOVÁ, Simona, KROPÁČEK, Jiří. *Grafika: víc plastů než ryb. Zaplnili jsme oceány, mikroplasty pijeme i ve vodě*. Praha: 2018. Aktuálně.cz. [cit. 24. 2. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/more-plastu-grafika-plastovy-odpad-oceany-mikroplasty/r~a9f499305cf611e885e30cc47ab5f122/>

⁵¹ WACKERNAGEL, Mathis., REES, E., Williams. *Our ecological footprint*. Kanada: New Society Publishers, 1996. ISBN 978-0865713123.

⁵² RÁBELOVÁ, Eva, TŘEBICKÝ, Viktor. *Strategie prevence násilí ve vztahu k ekosystémům a k lidem aneb proč environmentální migrace a ekologická stopa slouží jako úvod do problematiky*. Praha: 2000. Planeta 2000, VIII, č. 1/2000. Ministerstvo životního prostředí.

⁵³ Tamtéž, s. 31.

Výzkum, který Rábelová a Třebický sledovali se zabíral analýzou ekologické stopy. Došli k tomu, že právě odpad je globálním problémem, jelikož vyspělé země ho vyprodukují takové množství, že ho nelze ponechávat pouze na svém území, které ovládají, ale velice často se dostávají až za hranici nejen města, regionu, ale až daleko za hranice země.⁵⁴

Jiné zdroje, například Rázgová pro časopis Vesmír uvádí, že určit zátěžovou stopu není tak úplně jednoduché. I ona tvrdí, že ekologická stopa je dobrým nástrojem, jak poukázat na neudržitelné fungování naší společnosti. Znovu se v tomto vědeckém článku věnuje především k definici ekologické stopy, kdy používá pojem přírodní kapitál. Tento kapitál je poté důležité rozdělit, kolik ho spotřebuje jedinec, a dát do poměru s celkovým přírodním kapitálem, který je na planetě, nebo na daném sledovaném území dostupný. V článku tedy píše, že se jedná o plochu „...*ekologicky produktivní země, jejíž kapacitu využívá zkoumaná jednotka (například jedinec, město, stát či celá lidská populace, nebo konkrétní odvětví průmyslu, zemědělství, obchodu)*.“ Pro zjednodušení používá metaforu, kterou převzala od Williama Reese: „*Představte si ekonomiku jako velké zvíře. Otázka, kterou si musíme položit, zní: Jak velkou pastvinu potřebujeme, abychom toto zvíře uživil?*“⁵⁵

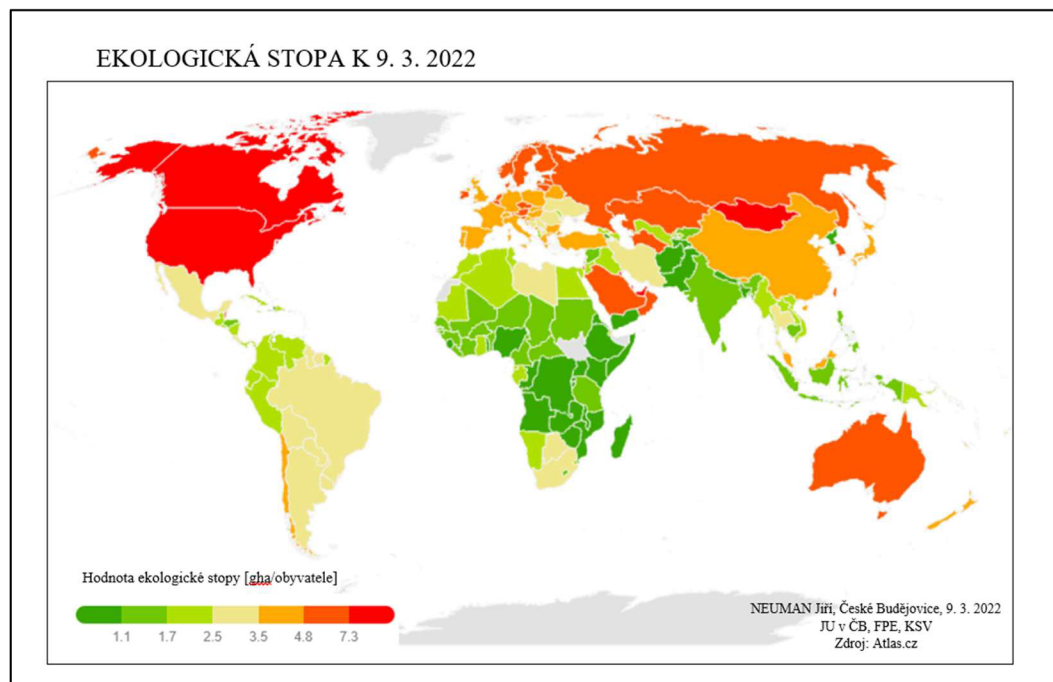
Nejenom s ekologickou stopou v nedávné době pracovala i Erhartová, která uvádí, že důležité je si uvědomit, že lidé pro svůj blahobyt v první řadě potřebují zdroje, které jsou přírodního charakteru. Tyto zdroje jsou však omezené a velice často je jejich omezenost lidmi opomíjena. Opět i ona používá k ideálnímu vysvětlení ekologické zátěže teorii Reese a Wackernagela. Avšak naopak od ostatních také zdůrazňuje dopady způsobené zacházením s odpadem a jeho následnou likvidací. Dále si je vědoma toho, že současná konzumní společnost žije způsobem, jako by měla k dispozici téměř tři planety, ze kterých lze čerpat přírodní zdroje. Dále s tímto faktorem pracuje a podotýká, že bohaté země spoléhají na suroviny z chudých rozvojových zemí.⁵⁶

⁵⁴ RÁBELOVÁ, Eva, TŘEBICKÝ, Viktor. *Strategie prevence násilí ve vztahu k ekosystémům a k lidem aneb proč environmentální migrace a ekologická stopa slouží jako úvod do problematiky*. Praha: 2000. Planeta 2000, VIII, č. 1/2000. Ministerstvo životního prostředí, s 31.

⁵⁵ RÁZGOVÁ, Eva. *Ekologická stopa: velikost „pastviny“ potřebné k uživení ekonomiky*. Praha: 1999. Vesmír, 78, č. 445. [cit. 5. 3. 2022]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1999/cislo-8/ekologicka-stopa.html>

⁵⁶ ERHARTOVÁ, Jana. *Makroekonomické ukazatele a jejich využití při výuce občanské výchovy*. České Budějovice: 2010. Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, s. 44-47.

Obrázek č. 1: Ekologická stopa v různých státech světa

Zdroj: Atlas.cz 2022

4.1.1 Budoucnost společnosti pohledem ekologické stopy

Odpadová kapacita země se pomalu přibližuje svému možnému vrcholu. Ačkoli některé země mají hodnotu ekologické stopy nízkou (obrázek č. 1), tak naopak vyspělé státy se vysokou hodnotou nijak netají. Wackernagel a Rees měli jasno už v roce 1996, Rázgová píše, že jejich výpočty se nijak extra neliší od těch současných, kdy uvedli, že jestliže populace bude stále narůstat, jako doposud, tedy do konce 20. století a bude pokračovat konstantní a neměnná degradace půdy, tak v roce 2040 na jednoho obyvatele připadne pouhých 0,9 ha ekologicky produktivní země. Této hodnotě, se jen velmi těžší dnes mohou rovnat některé státy Afriky (Mosambik, Konžská demokratická republika, Eritrea), popřípadě Jemen, Madagaskar, Afganistán, Pákistán, eventuálně Bangladěš, či Korejská lidově demokratická republika. Ve stejném článku pak stojí, jak je nepředstavitelné, že by se lidé žijící v USA, Kanadě, Mongolsku, nebo třeba ve Spojených arabských emirátech museli uskromnit a přistoupit na životní standard lidí z výše zmiňovaných států, kde je hodnota ekologické stopy do 0,9 hektarů na jednoho obyvatele.⁵⁷

⁵⁷ RÁZGOVÁ, Eva. *Ekologická stopa: velikost „pastviny“ potřebné k uživení ekonomiky*. Praha: 1999. Vesmír, 78, č. 445. [cit. 5. 3. 2022]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1999/cislo-8/ekologicka-stopa.html>

Konzumerismus ale nikterak nepomáhá ke snižování ekologické stopy, ale naopak ještě tento fenomén podporuje v jeho růstu. Ve stejné publikaci Rázgová opakuje, že život v blahobytu je samozřejmě to, po čem moderní společnost prahne, to beze sporu, tvrdí ale, že společnost musí směřovat k tomu, aby díky technologiím, které jdou neustále kupředu došlo ke snižování ekologické stopy, a to ne na úkor blahobytu. I přesto, že publikace, jak od Rázgové, tak od Wackernagela a Reese, jsou z minulého století, tak ani za tuto dlouhou dobu nedochází k velkým změnám. Konzumní společnost technologie využívá především k rychlému a efektivnímu zbohatnutí. Příklad ze zemědělství stále ze stejného článku Rázgové popisuje, že „*moderní zemědělství sice dosahuje vyšších výnosů na jednotku orné půdy než zemědělství tradiční, ale spotřebovává na jednotku vyprodukované plodiny mnohem víc energie, materiálů a vody. Právě ekologická stopa může být dobrým měřítkem toho, jak konkrétní technologie přispívá k udržitelnosti. Ukáže totiž, jestli skutečně směřuje k efektivnější spotřebě zdrojů, nebo jen převádí jednu formu spotřeby na jinou.*“⁵⁸

4.2 Export odpadu

Je nutné vzít v potaz to, že právě konzumerismus hodně pomáhá k navýšení množství jednorázového odpadu, který již není využit jinak, a často směřuje na skládky či do spaloven. Hrstkova uvádí, že obchod s odpadem bude lukrativnější než nelegální obchod s narkotiky, nebo bílým masem. Uvádí metaforu, že odpad je zlatem budoucnosti, jelikož ho bude neustále přibývat. Dokud se nezavede dobře fungující odpadový průmysl, tak se za jeho zbavování, ukládání, či jiné šetření s ním budou platit neskutečné peníze.⁵⁹

Mezi exportéry se nachází samozřejmě rozvinuté státy, které nedisponují vlastní kapacitou recyklačních odpadových prostor a na svém území samozřejmě nechtějí mít obrovské skládky, kam by odpad ukládaly. Odpad z těchto zemí putuje do států rozvojových a nevyšpělých, které za peníze odpad přijímají. Díky extrémnímu množství odpadu, který se do těchto zemí doveze, vznikají obrovské plantáže pokryté nerecyklovaným odpadem. Varkkey působící v americkém CNN píše, že pro rozvinuté

⁵⁸ RÁZGOVÁ, Eva. *Ekologická stopa: velikost „pastviny“ potřebné k uživení ekonomiky*. Praha: 1999. Vesmír, 78, č. 445. [cit. 5. 3. 2022]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1999/cislo-8/ekologicka-stopa.html>

⁵⁹ HRSTKOVÁ, Julie. *Byznys za všechny peníze. Trh s odpadem slibuje vyšší výnosy než obchod s narkotiky a bílým masem dohromady*. Praha: 2019. Hospodářské noviny, [cit. 17. 3. 2022]. Dostupné z: <https://archi.v.hn.cz/c1-66695420-byznys-za-vsechny-penize-trh-s-odpadem-slibuje-vyssi-vynosy-nez-obchod-s-narkotiky-a-bilym-masem-dohromady>

země je levnější poslat kontejnery s plastovým odpadem klidně přes půl světa k „recyklaci“, než aby si na svém území zřizovaly něco, kde by se odpadem zabývaly.⁶⁰ Tato recyklace, jak je zmíněno, je však pouze na oko, obvykle pouze aby byla vyřešena legislativa, avšak většina tohoto dovezeného odpadu putuje na skládky. Varkkey dále píše, že chybou není až tak obchod s odpadem, který může fungovat za určitých podmínek skvěle, ale hlavní chybu vidí v tom, že rozvojové země nemají na to, aby nastartovaly lukrativní průmysl, který by díky zpracovávání odpadu mohl vzrůstat. Právě kvůli této skutečnosti ve většině případů dochází k tomu, že odpad nachází svůj cíl na skládkách. Odpadní látky, které zde vznikají, vypouští toxiny nejenom do podzemních vod, ale díky spalovnám míří škodlivé výpary i do ovzduší.⁶¹

4.2.1 Manipulace s odpadem

Pro pochopení problematiky konzumerismu, a především co se týče spojitosti s odpadem, je důležité uvést několik statistických analýz, a to především analýzy zahraniční, jelikož celková Evropa není zdaleka největším světovým znečišťovatelem.

Organizace NRDC⁶² tvrdí, že Spojené státy americké jsou největšími světovými znečišťovateli. V mnohém mají zaručeně pravdu, ale při analyzování dat o odpadu, je zřetelné, že zdaleka nejvíce tuhého komunálního odpadu (dále TKO), co se týče množství v tunách vyprodukuje Čína.⁶³ Údaje z roku 2018 vypovídají, že Čína vyprodukovala 15,5 % množství celosvětového TKO. Tato hodnota vypadá neuvěřitelně, ale jedná se o relativní hodnotu přepočtenou z absolutních čísel, která uváděla hmotnost odpadu vyprodukovaného na státním území. Stejný zdroj však správně uvádí, že tímto způsobem nelze objektivně srovnat různé země. Proto přichází s přepočtem na obyvatele a tím pádem USA tuto nepěknou statistiku jasně vyhrává. Zatímco v množství představovala USA „pouhá“ 4 % v celkové světové produkci TKO, tak při přepočtu na populaci již představují 11,65 % celosvětové produkce TKO. S touto hodnotou tedy lze potvrdit teorii

⁶⁰ VARKKEY, Helena. *By exporting trash, rich countries put their waste out of sight and out of mind*. Atlanta: 2019. CNN, [cit. 17. 3. 2022]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2019/07/29/opinions/by-exporting-trash-rich-countries-put-their-waste-out-of-sight-and-out-of-mind-varkey/index.html>

⁶¹ Tamtéž.

⁶² TURRENTINE, Jeff. *The united states is the most wasteful country in the world*. New York: 2019. NRDC, on Earth. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.nrdc.org/onearth/united-states-most-wasteful-country-world>

⁶³ TISEO, Ian. *Global population and municipal solid waste generation shares in 2018, by select country*. New York: 2020. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1026652/population-share-msw-generation-by-select-country/>

NRDC, ale opět se potvrzují i hodnoty ekologické stopy (viz kapitola 4. 1), ve kterých bohužel USA také vyhrává.

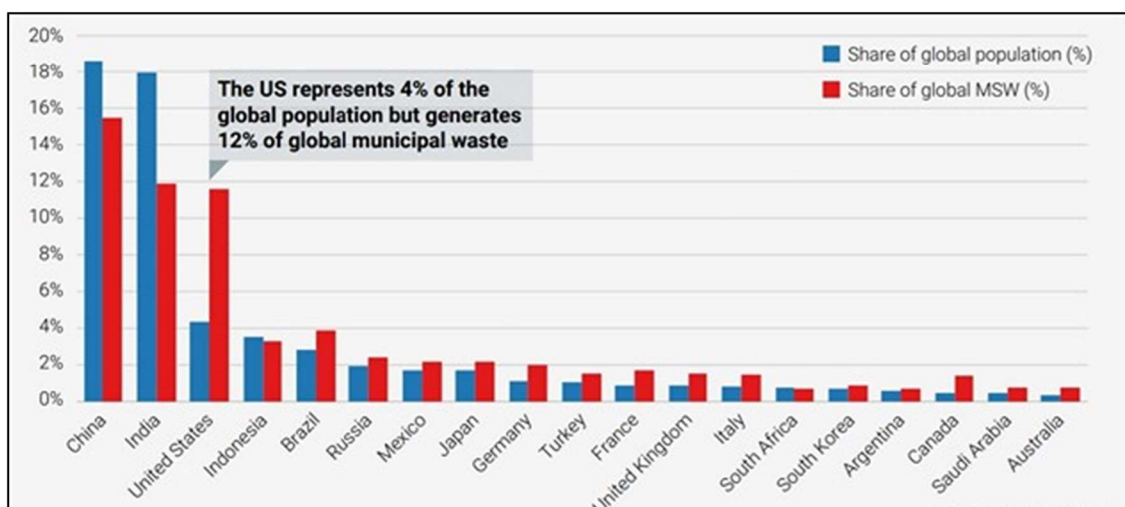
Je nutností ještě objasnit, že TKO je běžný odpad denní potřeby, spadají sem tedy potraviny, obaly a papír, neřadí se sem speciální odpad, jako například průmyslový, lékařský, elektronický, nebezpečný ani zemědělský.⁶⁴ Stejný zdroj uvádí, že pokud by se počítalo i s odpadem speciálním, tak nehezské prvenství by měla Kanada.

Přepočítání na počet obyvatel je velice důležité, jelikož při uvědomění si, že USA vyprodukuje s necelými 330 miliony obyvatel více odpadu než Indie, kde je více než 1 miliarda lidí, tak výsledky jsou minimálně výstražné. Naopak co se musí brát také v potaz, tak USA si je svou velkou produkcí odpadu vědoma, proto je zde zavedena relativně dobrá likvidace a zpracování TKO. Zatímco země v jižní Asii se TKO zbavují především na otevřených skládkách, tak v USA je 33 % TKO recyklováno. Avšak i toto procento je nízké a do budoucna musí nastat změna, jinak nedojde k udržení zdraví měst ani komunity. Zásadní chybou je ale to, že tohoto jsou si vědomi bohaté a rozvinuté země, zatímco chudé a rozvojové země na to doplácí a blíží se problémy, které nerecyklovaný odpad napáchá jsou opomíjeny.⁶⁵ Stejný zdroj dále uvádí zásadní obavu z rozvoje méně vyspělých oblastí. Je známo, že více než 60 % veškerého odpadu vyprodukují země s populací, která má vysoké až vyšší střední příjmy, ale jelikož dochází k rozvoji i rozvojových oblastí, tak je jasné, že zanedlouho bude přibývat odpadu i v těchto částech světa. Dále Tiseo píše, že lidé v rozvojových zemích začínají mít tendenci spotřebovávat, a tedy budou nuceni i více vyhazovat. Jeho analýza poukazuje na to, že rozvoj v těchto regionech rychle napomáhá k růstu současných hodnot.

⁶⁴ TISEO, Ian. *Projection of waste generation worldwide in 2016, 2030, and 2050, by region*. New York: 2021. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/233613/waste-generation-worldwide-by-region/>

⁶⁵ TISEO, Ian. *Distribution of regional municipal solid waste treatment and disposal worldwide in 2016, by method*. New York: 2019. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/239666/waste-disposal-worldwide/>

Obrázek č. 2: Podíl zemí G20 na světové produkci TKO 2019

Zdroj: iDNES.cz, 2019

Obrázek č. 2 ukazuje podílové dělení odpadu ve 20 největších zemích, podle vyspělosti ekonomiky. V grafu jsou zaznamenány hodnoty, kolik lidí zde světově podílově žije (modré sloupce), a hodnoty podle světové produkce odpadu (červené sloupce). Tento zdroj tedy také potvrzuje extrémní hodnoty, které vykazuje USA, jako zmíněný a pozorovaný subjekt při pohledu na konzumerismus. Lze tedy soudit, že konzumerismus a odpad jsou v koexistenci.⁶⁶

Pro lepší představu je možné porovnání USA a České republiky (dále ČR). Při pohledu na recyklaci je ČR zaostalá a hodnotami se přibližuje spíše USA, poslední čísla ukazují, že ČR v roce 2017 recyklovala pouhých 38 % TKO, tedy pouze o 5 % více než USA.⁶⁷ Obrovským rozdílem je ale produkce mezi USA a ČR. Jelikož zatímco průměrný Čech vyprodukuje ročně 340 kg TKO, tak průměrný Američan neuvěřitelných 773 kg. To znamená, že průměrný Čech ročně vyprodukuje kolem 210 kg TKO, který je nerecyklován, zatímco průměrný Američan ročně vyprodukuje přes 480 kg TKO, který není dále použit.⁶⁸

⁶⁶ iDNES.cz. *Odpadková krize: nejvíc škodí Američané, nejlepší v recyklaci jsou Němci*. Praha: 2019. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/odpadky-recyklace-nejhorsiji-sou-američane-nejlepsi-nemci-usa-nemecko.A190705_203825_zahranicni_aha

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

4.3 Odpad v USA

O konzumerismu v USA se lze nepřímo dočíst z několika zdrojů. Vesměs všechny uvádí, že Spojené státy díky konzumerismu produkují příliš mnoho odpadu. Přírodní zdroje jsou drancovány k výrobě zboží, které se v USA bohužel používá pouze krátkou chvílí a poté s velice velkou pravděpodobností končí na skládce, nebo ve spalovně. V zájmu ochrany životního prostředí se USA chce distancovat od veškerého TKO a do budoucna chce dosáhnout tzv. nulového odpadu. Tuto teorii zakládají na tom, že všechny odpad se dá buď znovu použít, recyklovat, nebo kompostovat, a to v nepřetržitém cyklu.⁶⁹

To, že recyklace odpadu je v USA velice nízká potvrzuje i další zdroj, který uvádí, že ze zhruba 300 milionů tun TKO, což odpovídá roční produkci, se z 50 % likviduje na skládkách a v roce 2018 se recyklovalo pouhých 32,1 % TKO.⁷⁰ Od roku 1990 se produkce odpadu v USA zvýšila o 40 %, hlavními faktory, které za tím stojí je logicky rostoucí populace, urbanizace, ale i konzumerismus, který tyto fenomény doprovází. Tvrdí, že v popředí odpadu jsou již mnoho let produkty z papíru a lepenky, které představují největší podíl odpadního materiálu. Co je však ale šokující je odpad potravinový, kdy se lze dočíst, že průměrná americká domácnost vyprodukuje 19,36 tun potravinového odpadu ročně, s touto hodnotou je USA také na prvním místě ve světě.⁷¹

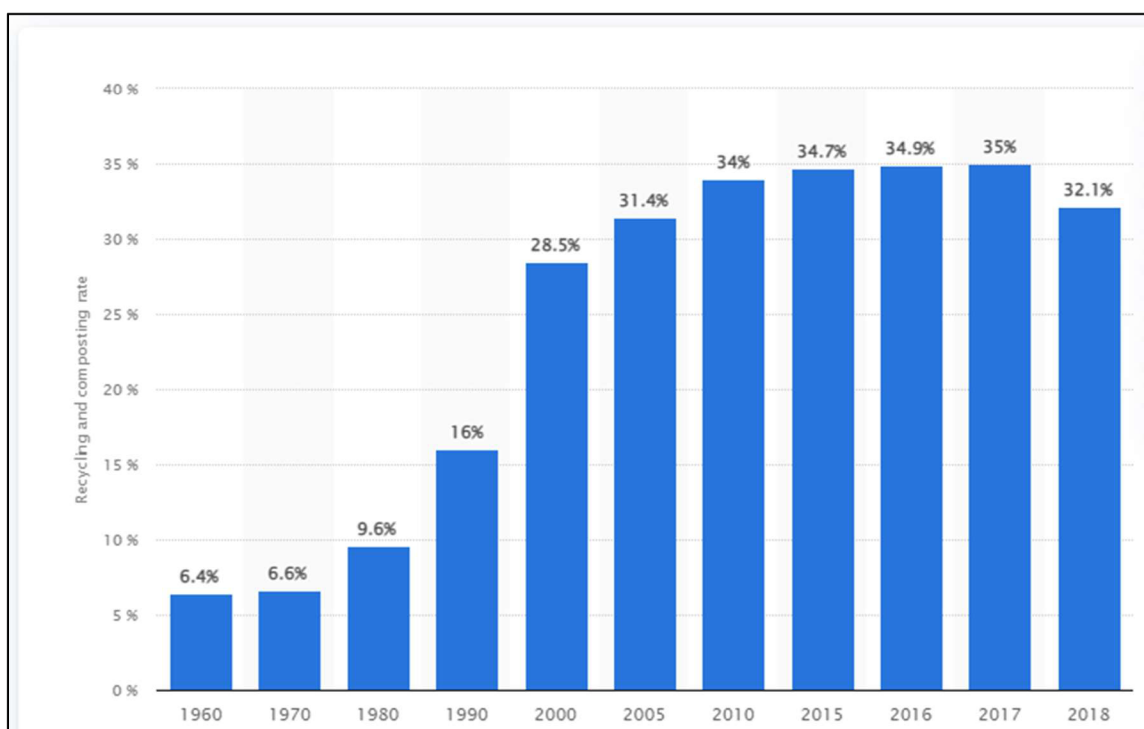
Dlouhodobým problémem v USA je recyklace, jak je zmiňováno již výše. Recyklace v zemi probíhá již od roku 1960, do roku 2018 se značně zvýšila, avšak stále představovala pouze malé hodnoty. Skládkování je bohužel stále hlavní metodou, jak se v USA odpadu zbavují. Skládkováno je více než 50 % TKO. Míra recyklace se sice od devadesátých let zvedla, ale v posledních letech zpomalila a nastal zde i mírný pokles (viz obrázek č. 3).

⁶⁹ Environment America Research & Policy Center. *Trash in america Moving from destructive consumption towards a zero-waste system*. Denver: 2021. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://environmentamerica.org/reports/amc/trash-america>

⁷⁰ TISEO, Ian. *Waste management in the United states - statistics & facts*. New York: 2021. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/topics/2630/waste-management-in-the-united-states/#dossierKeyfigures>

⁷¹ TISEO, Ian. *Municipal solid waste in the u.s. – statistics & facts*. New York: 2021. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/topics/2707/municipal-solid-waste-in-the-united-states/#dossierKeyfigures>

Obrázek č. 3: Míra recyklace TKO v USA v letech 1960-2018

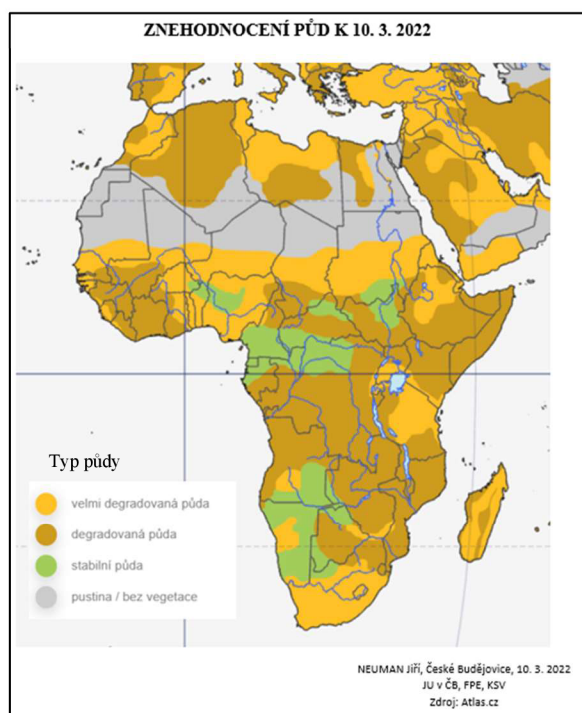
Zdroj: Statista 2022

5 HETEROGENITA AFRIKY

Na Afriku se nelze dívat pouze jako na chudý kontinent, kde velké procento lidí trpí podvýživou, kde lidé nemají přístup k pitné vodě, ale také je to kontinent s velkou zásobou nerostných surovin. Dále je to i kontinent, kam bohužel putuje velké množství odpadu. Kvůli špatným technologiím se zde i spousta odpadu kumuluje z vlastní africké spotřeby. Zásadní problém v Africe je rapidní růst populace a s ním rostoucí urbanizace. Právě tyto faktory uvádí AUDA (African union development agency), jako klíčové při nárůstu odpadních materiálů. Tato africká agentura usiluje o to, aby se Afrika naučila přístup, který by byl se zacházením s odpadem alespoň mírně udržitelný, jelikož celý černý kontinent hlásí, co se týká množství odpadu, stav nouze.⁷²

Ryszard Kapuściński, cestovatel, který žil v Africe několik let, ve své knize Eben uvádí, že nelze celou Afriku házet do jednoho pytle.⁷³ S jeho tvrzením se musí souhlasit, jelikož Afrika je obrovské území, a ne všude jsou stejné podmínky. Velikost potvrzuje i heterogenita podnebí, kde lze pozorovat podnebí horské na východě v Etiopické vysočině, mírné na jihu, přes subtropické, tropické, polopouštní, až po pouštní suché saharské podnebí, které se pásmově táhne od západu až na východ, kde se nachází pustina bez jakékoli vegetace (viz obrázek 4). Se špatnými podmínkami pro zemědělství díky důsledkům znehodnocené půdy, souvisí hlad, ale i celkové zpomalení vývoje společnosti, tudíž i nízký rozvoj konzumerismu. Nutno podotknout, jak

Obrázek č. 4: Znehodnocení půd Afrika

Zdroj: Atlas.cz – tvorba vlastní

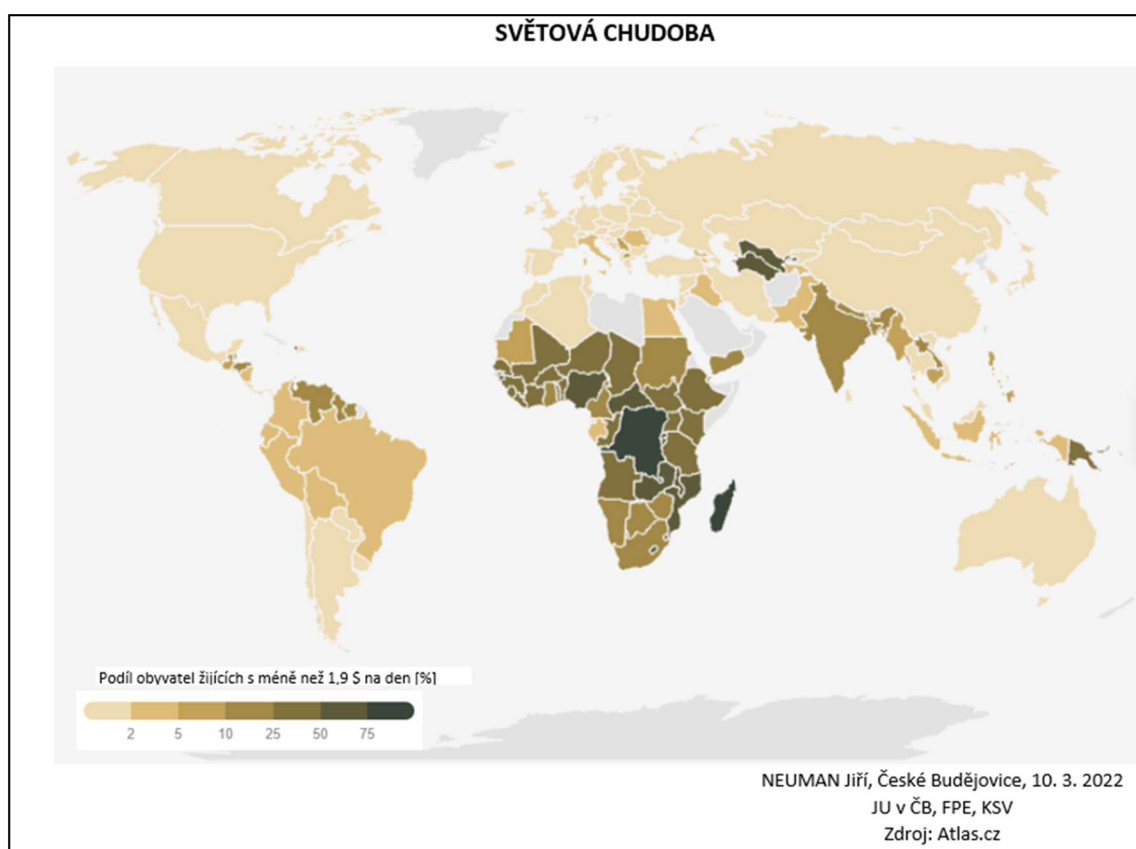
⁷² DUGBAZAH, Justina, a kol. *What a waste: innovations in africa's waste material management*. Midrand: 2019. Auda-NEPAD. [cit. 9. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.nepad.org/blog/what-waste-innovations-africas-waste-material-management>

⁷³ KAPUŠCIŇSKI, Ryszard. *Eben*. Přeložil PROVAZNÍK, Dušan. Praha: Mladá fronta, 2003. Lidé a Země. ISBN isbn80-204-1010-4.

je i možné pozorovat na obrázku 4, že více než 90 % půdy je znehodnoceno, což je extrémně vysoké procento.

Heterogenitu v Africe spatřovat ve všech sférách, když tu byla zmínka chudoby, tak i chudoba tu není homogenní, ba naopak. Střední Afrika je nejchudší oblastí světa vůbec. Chudoba je vyobrazená na obrázku číslo 5. S tímto aspektem je spjat i nedostatek jídla, podle některých zdrojů hrozí nedostatek jídla v 16 zemích na jihu Afriky, kdy uvádí, že až 45 milionů lidí je v nouzi. Zdroj se opírá o Světový potravinový program spadající pod OSN.⁷⁴

Obrázek č. 5: Chudoba v Africe

Zdroj: Atlas.cz – tvorba vlastní

Na jedné straně lze pozorovat, že díky rozvinutému konzumerismu se vyhodí obrovské množství potravin, které tvoří i nejvyšší složku odpadu vůbec, a na straně druhé zase lze vidět, že kvůli chudobě a zaostalosti lidé umírají na nedostatek jídla.

⁷⁴ ČTK. *Sucho, bouře a chaos: hlad hrozí 45 milionům lidí v africe, osn bije na poplach.* Praha: 2020. Blesk.cz. [cit. 10. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-svet/631804/sucho-boure-a-chaos-hlad-hrozi-45-milionum-lidi-v-africe-osn-bije-na-poplach.html>

6 ODPAD V AFRICE

Afrika podle posledních zdrojů v roce 2012 vyprodukovala 125 milionů tun TKO.⁷⁵ Nejedná se sice ani o polovinu množství, než kolik odpadu se vyprodukuje v USA, ale problém je ten, že recyklována jsou pouhá 4 % a také to, že se odhaduje, že do roku 2025 se objem TKO zdvojnásobí. To by znamenalo, že ač by se ve světě snažily státy jakkoli snížit produkci odpadu, tak Afrika by tyto pokusy zcela zastínila. Citovaný program OSN pro životní prostředí dále uvádí, že více než 90 % vyprodukovaného odpadu v Africe je ukládán na nekontrolovatelných skládkách, kde často dochází i k spalování na volném prostranství, kdy všechny zplodiny míří do ovzduší. Je proto nutné zaměřit se na odpadový průmysl především v Africe, jelikož jak uvádí studie, tak 19 z 50 největších skládek na světě se nachází právě v tomto regionu a všechny se nachází v subsaharské Africe.⁷⁶

Za odpadem v Africe stojí radikální zvýšení obyvatel a urbanizace, jak je již uváděno výše. Tento problém však neustává, ba naopak. Jak je možné vidět na obrázku číslo 6, tak odhady a předpoklady mluví zřetelně, a to tak, že počet populace se na africkém kontinentu bude nadále zvyšovat. Jelikož míra urbanizace sílí, zdroj uvádí, že v roce 2014 se městská populace v Africe odhadovala na 455 milionů a v roce 2015 na 472 milionů. To by znamenalo, že trend urbanizace roste o 3,55 % ročně.⁷⁷

Dále je možné vyčíst z obrázku 6, že Asie, jako kontinent s nejvíce obyvateli, svého maxima podle prognóz dosáhne kolem roku 2050, ale v Africe se očekává, že počet obyvatel poroste i po roce 2100. To by znamenalo, že oproti roku 2017, kdy Afrika ve světové populaci čítala okolo 17 %, by v roce 2100 Afrika dosáhla 40 % světové populace. Když se do té doby zásadně nezmění odpadové hospodářství, tak by to znamenalo extrémní zátěž na africká města, které by byly zahlcené odpadem. Je nutné si znovu uvědomit to, že ačkoli v současné době žije téměř 60 % obyvatel ve vesnicích, tak urbanizace zde sílí velice rychle, a to by znamenalo, že v roce 2050 by ve městech mohlo žít až 55,9 % celkové africké populace. Tento nárůst by ovšem znamenal i obrovský

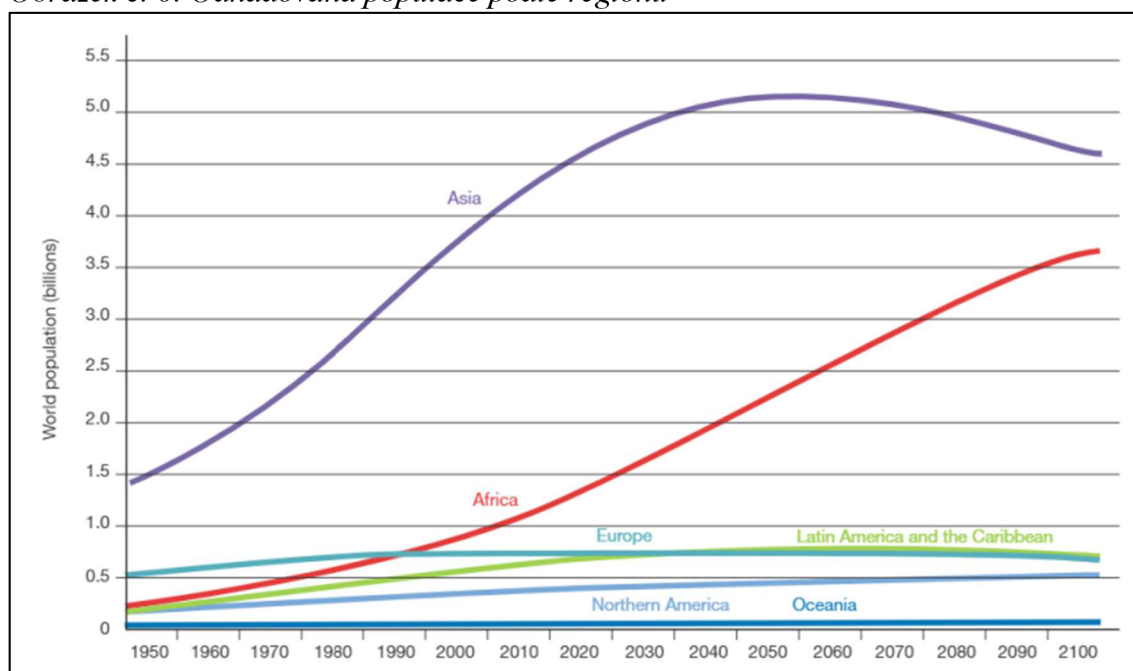
⁷⁵ United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514>

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž, s. 6.

nárůst množství odpadu, a díky špatné současné odpadové infrastruktuře totální zahlcení afrických měst odpadem.⁷⁸

Obrázek č. 6: Odhadovaná populace podle regionů

Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

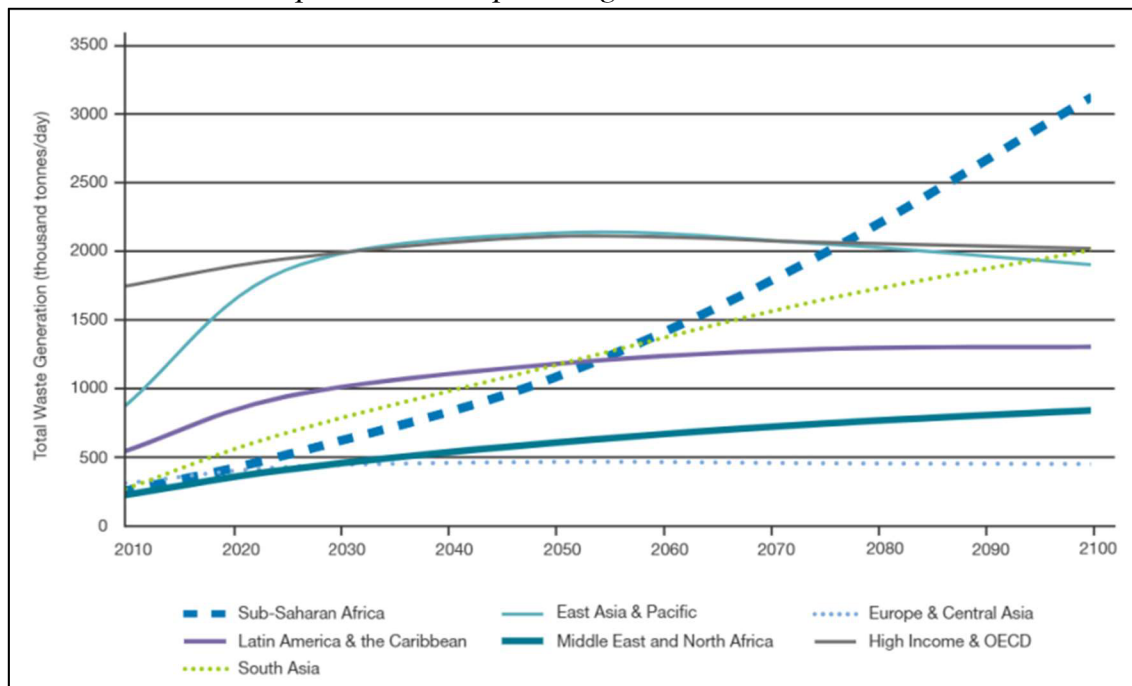
Pro demonstrování odpadové problematiky, se lze podívat i na srovnání Afriky, přímo co se týká produkce odpadu a jejího odhadu do budoucnosti ve srovnání se světovými regiony (viz obrázek 7). Na první pohled je patrné, že nárůst TKO v subsaharské Africe je radikální.⁷⁹ Dalším důležitým aspektem je, že Afrika je mladý kontinent, její populace do 25 let tvoří z celkového počtu obyvatel 60 %, dá se tedy očekávat, že díky této pracovní síle nastane hospodářský růst. Problémem jsou však pracovní místa, kterých je evidentně mnohem méně, než kolik v budoucnu bude pracovní síly. Tento potenciál by se však ale mohl využít i v problematice odpadu, pouze by to chtělo správně nastartovat odpadový průmysl. Dále OSN uvádí, že s nárůstem právě přijde nárůst spotřeby zboží, služeb, ale i již zmiňovaný nárůst odpadu.⁸⁰

⁷⁸United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 6.

⁷⁹ Tamtéž, s. 7.

⁸⁰ United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 9.

Obrázek č. 7: Celková produkce TKO podle regionů

Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

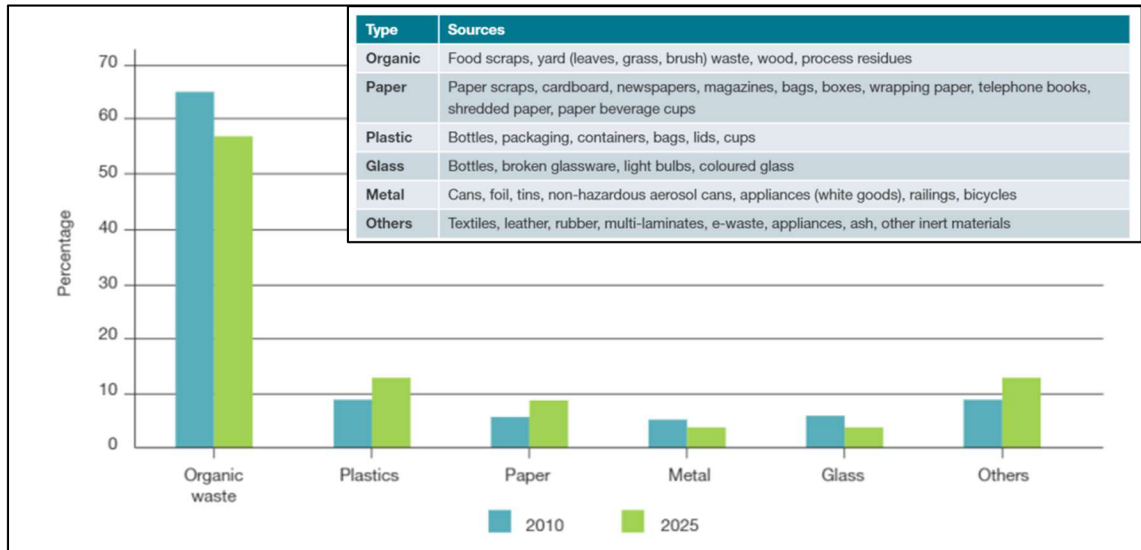
Neméně důležitým aspektem je i proměnlivost odpadu. Názorně to ukazuje i studie, která sleduje odpad, jako celkovou komoditu a její snahou bylo určit z jakého materiálu se nejčastěji odpad v afrických městech skládá, a z jakého materiálu se bude skládat v roce 2025. Obrázek číslo 8 poukazuje na očekávané změny ve složení odpadů v afrických městech, kdy varuje především před zvyšováním plastového odpadu.⁸¹ Se složením odpadu však také koreluje množství odpadu, to ukazuje následující obrázek 9, kdy je zřejmé, že od roku 2012 do roku 2025 množství odpadu vzroste téměř ve všech zemích Afriky.

ČTK pro Ekolist.cz píše, že africké metropole od Antananariva (Madagaskar) po Dakar (Senegal) přes Nairobi (Keňa) a Konakry (Guinea) jsou zaplaveny tunami odpadu skladovaných pod širým nebem. Co je však důležité z článku zmínit je, že se svět má obávat toho, že se Afrika stane popelnicí světa. Obavy jsou správné, jelikož poté co Čína i Malajsie zakázaly dovoz plastového odpadu, nastává obava, že se bohaté státy obrátí na

⁸¹ United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 10-12.

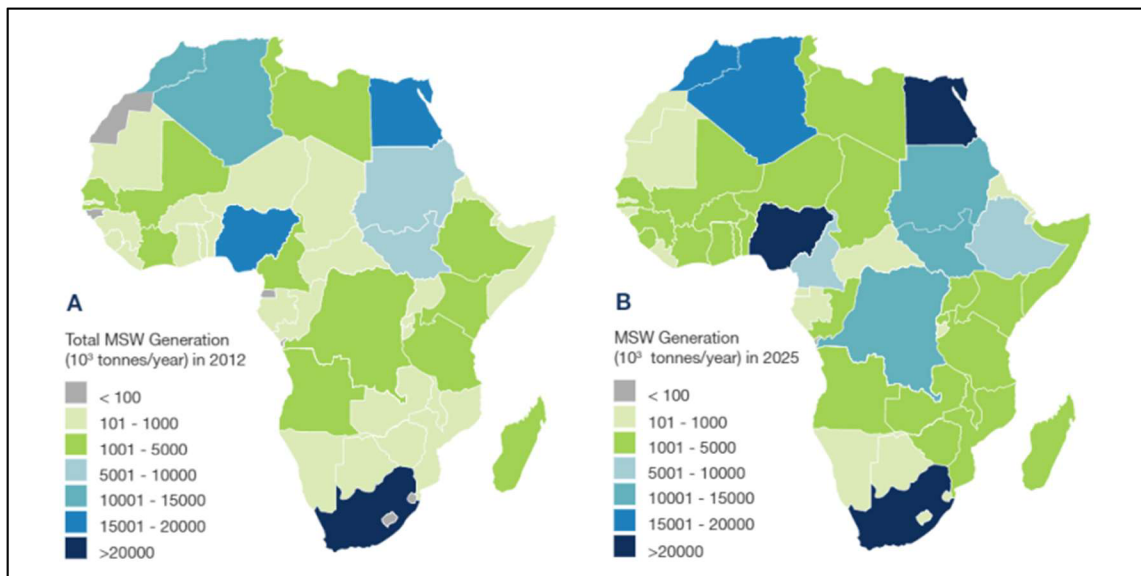
Afriku.⁸² Je nutné si uvědomit, že odpad zde zamořuje oceány, zemědělské půdy, vodní toky atd., tudíž ohrožuje divokou zvěř, rostliny, ale v neposlední řadě i lidi.⁸³

Obrázek č. 8: Pravděpodobná proměnlivost složení odpadů v afrických městech

Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

Obrázek č. 9: Pravděpodobná proměnlivost množství odpadu v afrických státech

Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

⁸² ČTK. *Afriku zaplavuje plastový odpad, ale pro mnohé státy je to zdroj peněz.* Nairobi: 2022. Ekolist.cz. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/afriku-zaplavuje-plastovy-odpad-ale-pro-mnohe-staty-je-to-zdroj-penez>

⁸³ ŠÁRA, Filip. *Afriku zaplavuje plastový odpad. Vytváří ale i pracovní místa.* Novinky.cz. Praha: 2022. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/afriku-zaplavuje-plastovy-odpad-vytvari-ale-i-pracovni-mista-40388674>

6.1 Procesy nakládání s odpadem

Mezi zásadní čtyři problematiky byly vybrány import odpadu, jako důležitý aspekt obrovského množství odpadu na skládkách, aspekt špatných ekonomických podmínek, kvůli kterým nelze finanční kapitál investovat do odpadového průmyslu, poukázání na odlišnosti v různých městech v různých zemích Afriky a míra sběru TKO napříč kontinentem. Právě ukázka různých států ukazuje opět odlišnosti v různorodé Africe.

6.1.1 Import odpadu

Afrika čelí velké vlně importu odpadu, jak z afrických zemí, kde se s odpadem obchoduje přes hranice, tak i z ostatních zemí světa. Jedná se o použité zboží, jako je elektronický šrot, ale také pneumatiky i vozidla s ukončenou životností, nepřeberné množství organického odpadu, a také samozřejmě plasty. Vývoz odpadu přes hranice je dobrý především pro obejití předpisů, kdy se rozvojové země velice často takto levně zbavují odpadních výrobků.⁸⁴ Taktika obchodování s odpadem je zcela jasná, odpad se produkuje na severu kontinentu a dále putuje na jih, do subsaharské Afriky, proto je v subsaharské Africe tolik obrovských skládek. Jak je již uvedeno výše nachází se zde 19 největších skládek světa z celkových 50 sledovaných. Kvůli extrémnímu množství odpadu lze nelegálně ukládat odpad na nekontrolovaných skládkách, na což vsází odpadková mafie, která díky těmto obchodům ohavně bohatne.⁸⁵

Celý svět se pyšní tím, jak se ze světa stala globalizovaná vesnice. Tato myšlenka jednoho z nejznámějších afrických ekologů Haidara al-Aliho je naprosto správná. Ano svět se propojil díky technologiím, které lidstvo 21. století používá. Ale také uvádí, že je nutné si uvědomit, že samotná Afrika se pro tuto vesnici stala žumpou.⁸⁶

6.1.2 Špatné ekonomické podmínky pro odpadový průmysl

Vedle obrovského importu odpadu se zde promítá další problém. Tím je především nedostatečný rozpočet, investovaný do míst, kde by docházelo k podpoře odpadového

⁸⁴ United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 9.

⁸⁵ Tamtéž, s. 10.

⁸⁶ JANOŮŠEK, Radek (red.). *Afrika odkladištěm Evropy*. Brno: 2006. EnviWeb.cz. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/60584>

průmyslu.⁸⁷ Je nutné si uvědomit, že v zemích, kde je chudoba, hlad, nedostatek pitné vody, válka, nemoci, nízká úroveň technologií, nízká vzdělanost, špatné zemědělství, kvůli špatným přírodním podmínkám, špatné postavení sociálního státu atd., tak těžko budou peníze mířit do odpadového průmyslu.⁸⁸

Mezi tunami odpadku se hrabají lidé, kteří mají snahu najít něco, co by mohli zpeněžit a vydělat si tak na živobytí. Toto „povolání,“ které se může zdát pro západní společnost jakkoli absurdní, žíví v Africe nemalý počet lidí (viz obrázky 10-12).⁸⁹

Obrázek č. 10: Sběrači odpadků 1

Zdroj: Hashtag.sk 2020 – dostupné z: <https://hashtag.zoznam.sk/slovak-ukazuje-cez-fotky-kruty-obraz-spolocnosti-na-skladke-v-afrike-deti-zomieraju-na-rakovinu-miestni-to-neriesia/>

⁸⁷United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 10.

⁸⁸ STANĚK, Roman. *Afrika: Kontinent problémů a beznaděje*. Aktuálně.cz. Praha: 2006. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/afrika-kontinent-problemu-a-beznadeje/r~i:article:11439>

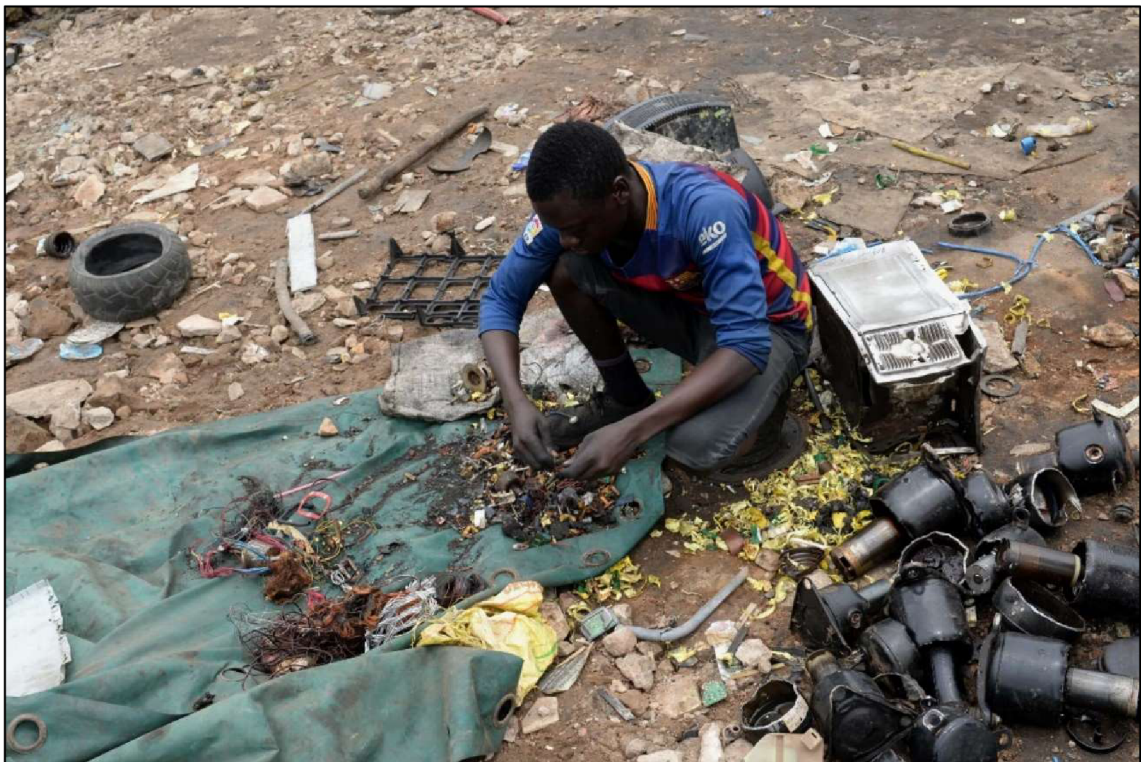
⁸⁹ MRÁZEK, Martin. *Ghanská laguna Korle: Skládka bez života, která pomalu zabíjí své obyvatele*. Praha: 2021. Reflex.cz. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/fotogalerie/83315/ghanska-laguna-korle-skladka-bez-zivota-ktera-pomalu-zabiji-sve-obyvatele.html>

Obrázek č. 11: Sběrači odpadků 2

Zdroj: Hashtag.sk 2020 – dostupné z: <https://hashtag.zoznam.sk/slovak-ukazuje-cez-fotky-kruty-obraz-spolocnosti-na-skladke-v-afrike-deti-zomieraju-na-rakovinu-miestni-to-neriesia/>

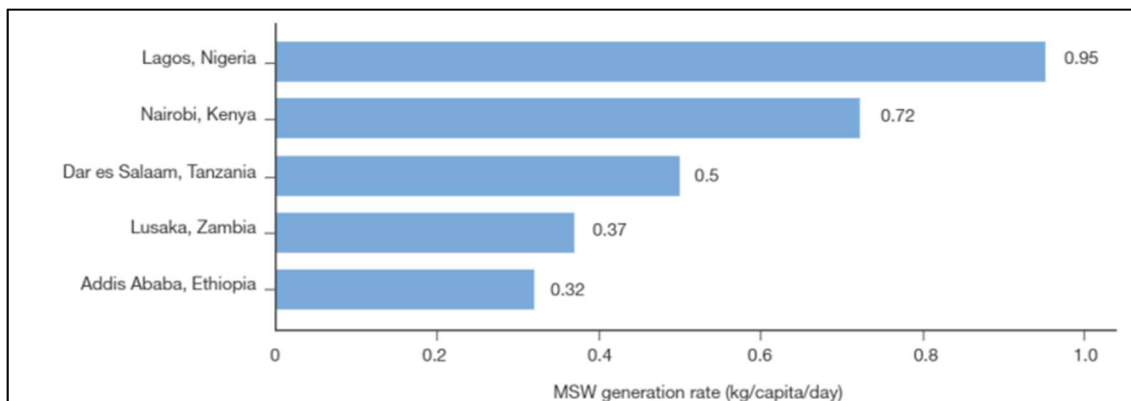
Obrázek č. 12: Sběrači odpadků 2

Zdroj: Hashtag.sk 2020 – dostupné z: <https://hashtag.zoznam.sk/slovak-ukazuje-cez-fotky-kruty-obraz-spolocnosti-na-skladke-v-afrike-deti-zomieraju-na-rakovinu-miestni-to-neriesia/>

6.1.3 Odlišnosti v problematice odpadu

Obrázek č. 13: Množství vyprodukovaného TKO v různých afrických městech

Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

Jak je patrné z obrázku 13, tak míra vyprodukovaného TKO je velice odlišná. Byla vybrána data z měst, kde je alespoň částečná evidenci odpadů. Mimo jiné právě i evidence stojí za rozdíly, které je možné pozorovat při sběru dat. Dalšími faktory mimo jiné, jak uvádí OSN pro životní prostředí, tak za velkými odlišnostmi v množství vyprodukovaného TKO stojí přístup spotřebitelů, úroveň příjmů, kultura, různé zdroje evidujících organizací a různé definice základních předpokladů, co se bere jako odpad...⁹⁰

Neméně zajímavá je i studie, která přináší výsledek v podobě porovnání složení odpadu v Africe a ve světě. Data, která byla při této studii sesbírána prezentují údaje z 12 afrických měst napříč kontinentem (viz obrázek 14 a 15). Výsledky ukazují, že v průměru má Afrika vyšší množství jak organického odpadu, tak odpadu plastového. Právě tyto typy odpadů plní skládky, a to z více než 70 %. Dále tato studie přichází s tím, že mezi jednotlivými městy také panují rozdíly, co se týče složení. Odpad vznikající na vesnicích, kde jsou nízké a střední příjmy je obvykle organického charakteru, je to dáno především přípravou čerstvých potravin. Zatímco ve městech s vysokými příjmy se jedná o odpad s větším podílem papíru a plastu, obvykle sloužící k zabalování potravin. Ačkoli jak studie uvádí, plast ve městech představuje „jen“ 10 %, ale i přesto je v Africe výrazným znečišťovatelem.⁹¹

⁹⁰ United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 25.

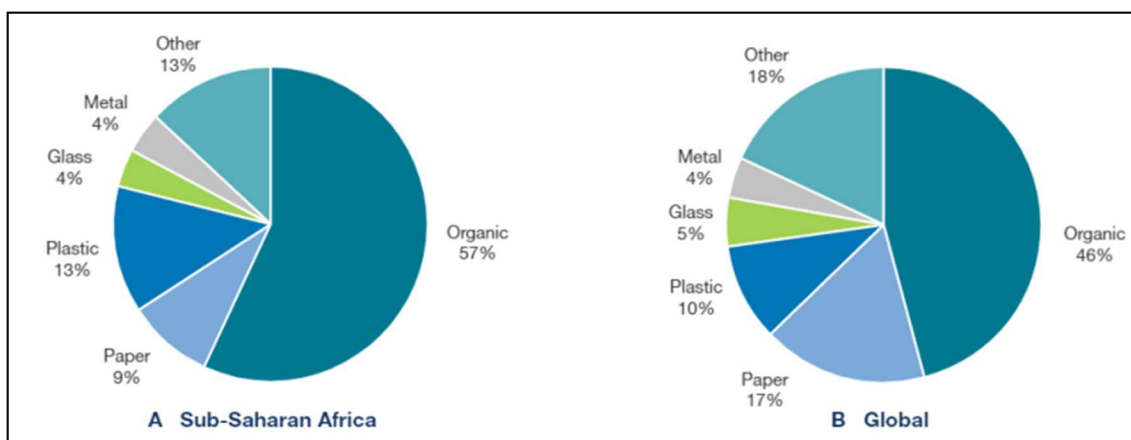
⁹¹ Tamtéž, s. 26.

Obrázek č. 14: Složení odpadu v různých městech afrických zemí

City	Composition (percentage)						Reference
	Organic	Paper/ card- board	Plastic	Glass	Metal	Others	
Kampala, Uganda	77.2	8.3	9.5	1.3	0.3	3.4	Bello <i>et al.</i> (2016)
Dar es Salaam, Tanzania	71.0	9.0	9.0	4.0	3.0	4.0	Bello <i>et al.</i> (2016)
Ibadan, Nigeria	69.6	7.67	4.47	2.00	1.65	14.6	Adeyi & Adeyemi (in press)
Accra, Ghana	65.0	6.0	3.5	3.0	2.5	20.0	Oteng-Ababio <i>et al.</i> (2013)
Moshi, Tanzania	65.0	9.0	9.0	3.0	2.0	12.0	Bello <i>et al.</i> (2016)
Sousse, Tunisia	65.0	9.0	9.0	3.0	2.0	11.0	UN-Habitat (2010)
Nairobi, Kenya	65.0	6.0	12.0	2.0	1.0	15.0	UN-Habitat (2010)
Lagos, Nigeria	62.6	10.7	4.2	2.5	2.2	19.7	Adeyi & Adeyemi (in press)
Abuja, Nigeria	56.3	11.4	10.2	3.9	5.2	N/A	Imam <i>et al.</i> (2008)
Cairo, Egypt	55.0	18.0	8.0	3.0	4.0	12.0	UN-Habitat (2010)
Tshwane, South Africa	53.8	11.5	9.5	6.7	1.8	16.7	Komen <i>et al.</i> (2016)
Windhoek, Namibia	48.0	15.0	11.0	14.0	4.0	8.0	Hartz & Smith (2008)
Average	62.8	10.1	8.3	4.0	2.5	12.4	

Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

Obrázek č. 15: Složení TKO – subsaharská Afrika a celosvětově

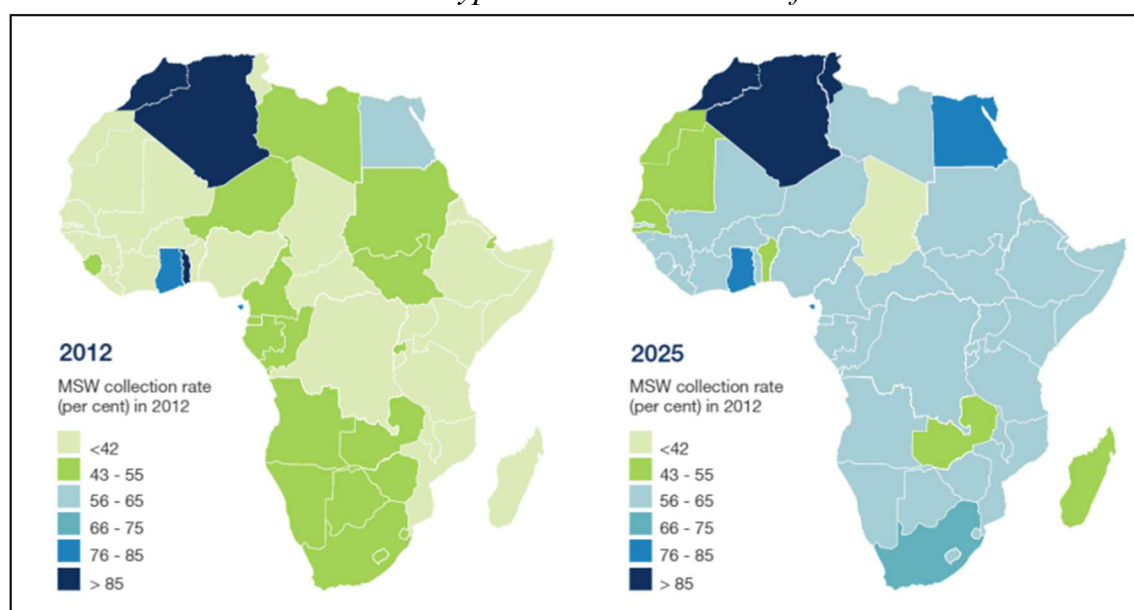
Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

6.1.4 Sběr odpadu

Se sběrem odpadu má problém celý africký kontinent. Ačkoli je patrné, že rozdíly jsou radikální, tak ani nejlepší státy, co se sběru odpadu týče, nedosahují sta procent. Jak už se výše psalo o finančních nedostatcích pro rozvoj odpadového průmyslu, tak i přesto, že jich není mnoho, tak největší část rozpočtu, která je určena pro odpadový průmysl jde na jeho sběr. To, že je finančních prostředků v tomto sektoru málo ukazují i data, která uvádí,

že v roce 2012 bylo v Africe průměrně sebráno pouze 55 % vyprodukovaného TKO. Jak je ale vidět z obrázku 16, tak i tato hodnota je pouze zprůměrovaná, jelikož ne všude na kontinentě je to stejné. Jak lze pozorovat, tak v popředí sběru jsou státy jako Alžírsko, Maroko, nebo Togo. Odhaduje se, že do roku 2025 by se měl sběr odpadu ve velké většině států zlepšit, a to především kvůli lepší infrastruktuře.⁹²

Obrázek č. 16: Procentuální sběr vyprodukovaného TKO v Africe

Zdroj: United Nations Environment Programme 2018

⁹² United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 29-30.

6.2 Odpadová charakteristika vybraných států Afriky

Výběr států byl uskutečněn dle dat, která k nim šla dohledat, jelikož v afrických státech jsou statistiky a analýzy ohledně odpadu těžce dohledatelné. Celkem bylo vybráno 5 reprezentujících států. Do výběru byly zařazeny Etiopie, Keňa, Tanzanie, Pobřeží Slonoviny a Nigérie. První tři jmenované státy jsou zástupci východního pásu Afriky, zatímco následné dva státy reprezentují západní část subsaharské Afriky.

6.2.1 Etiopie

Etiopie v minulých letech zaznamenala silný hospodářský růst a s ním doprovázenou rychlou urbanizaci. V Etiopii žije přes 117 milionů lidí, a z toho přes 3,3 milionů v Addis Abebě. Faktory jako hospodářský růst a urbanizace dále vyvolávají tlak na městskou infrastrukturu a komunální služby, a to i na služby zabírající se nakládáním s tuhým odpadem. Jelikož jak dále uvádí Národní banka,⁹³ tak nejenom v hlavním a největším městě, co se obyvatel týče, v Addis Abebě, každým rokem stoupne produkce odpadu o 5 %. Tyto kroky, které stát realizuje ho vyjdou na 20-50 % z rozpočtu, takže se rozhodně nejedná o nízké procento, které je vynakládáno do tohoto sektoru. Tento finanční kapitál, který je do odpadového hospodářství vkládán sice již přináší úspěchy, ale stále je s TKO problém a nadále ohrožuje jak zdraví, tak i živobytí obyvatel hlavního města.

Jak je uváděno již výše, tak si celá Etiopie za posledních let polepšila, co se týče nakládání s odpadem, některé zdroje uvádí, že se stala v tomto ohledu i regionálním lídrem. V Addis Abebě se nachází pouze jedna jediná oficiální skládka z celé Etiopie, Koshe (viz obrázek 17), která byla v roce 2018 proměněna na energetickou elektrárnu. Odhaduje se, že se zde nachází 4 500 000 tun TKO a celková výměra zaobírá 36 hektarů. Až 1 400 tun odpadu denně je schopná spálit a přeměnit na elektrickou energii. Jakkoli vysoké se toto číslo může zdát, tak se však jedná pouze o 80 % celkového odpadu, který je vyprodukovaný v hlavním městě za jeden den. Svou činností elektrárna poskytne elektrický proud pouze pro 25 % poptávané elektřiny domácnostmi.⁹⁴

⁹³ The World Bank. *Extending operational support for waste management and delivery to cities in Ethiopia*. Washington: 2021. The World Bank. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/06/08/extending-operational-support-for-waste-management-and-delivery-to-cities-in-ethiopia-tdlc>

⁹⁴ United Nations Environment Programme. *Ethiopia enhances environmental protections through waste management*. Nairobi: 2019. UN Environment Programme. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.unep.org/news-and-stories/story/ethiopia-enhances-environmental-protections-through-waste-management>

Tato plánovaná reforma skládky, která na skládce v roce 2018 nastala, se stala bohužel až rok poté, co zde zahynulo minimálně 65 lidí důsledkem sesuvu odpadu. Tato informace by pouze měla poukázat na to, jak obrovská skládka je. Přimo na této skládce žijí stovky lidí a v její blízké blízkosti se nacházejí chudinské chatrče, i proto si její sesuv vyžádal nemálo životů.⁹⁵

Obrázek č. 17: Oblast skládky Koshe i s elektrárnou spalující TKO

Zdroj Waste atlas 2022 – vlastní zpracování

⁹⁵ iRozhlas. *Oběti sesuvu skládky na chudinskou čtvrť v Etiopii je už nejméně 65, hlavně žen a dětí.* Praha: 2017. iRozhlas.cz. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/obeti-sesuvu-skladky-na-chudinskou-ctvrt-v-etiopii-je-uz-nejmene-65-hlavne-zen-a-deti_201703131932_pholinkova

Etiopie za rok vyprodukuje celkem 1 380 000 tun odpadu, toto číslo se však musí brát s lehkým optimismem, jelikož jak je psáno výše, tak sběr dat o odpadu je v celé Africe zkreslený. Pracovalo se však s tímto číslem, a to by znamenalo že na jeden km² půdy by připadalo téměř 1,4 tun TKO. Při přepočtu na obyvatelstvo to vychází na necelých 110 kg TKO. Co do srovnání s USA, tak to jsou stále nízké hodnoty, téměř 9x nižší, avšak nutné je si uvědomit, že v Americe funguje alespoň ve velké většině oblastí sběr odpadu a částečná recyklace.

Zajímavostí v Etiopii je projekt od Agentury OSN pro uprchlíky. Jak je známo, tak v Etiopii žije několik stovek tisíc uprchlíků, především z Jižního Súdánu, který s Etiopií sousedí, právě pro ty je tu zřízený průmysl zabývající se tříděním odpadu. Tento projekt se zabývá plastovým odpadem, kdy pomocí vytvořených podniků pro uprchlíky je zde odpad recyklován a vybírán plast, ale i papír. Cílem tohoto projektu je: *„Přispět ke zlepšení zdraví a pohody postižené populace. Zasadit se o snížení plastového odpadu v uprchlických táborech a usnadnit opětovné použití plastového odpadu. Instalovat recyklační hodnotové řetězce, které mohou generovat příjem pro hostitelskou a uprchlickou komunitu a zároveň čistit jejich životní prostředí. Sesbírat 28 000 kg plastových PET lahví a prodat je recyklační firmě v hodnotě 7 000 USD, které budou rozděleny mezi minimálně 150 rodin, které se na tomto byznysu podílejí“*⁹⁶

I když je tento projekt pouhou kapkou v moři, tak je zde vidět velká snaha Etiopanů dělat něco pro životní prostředí. Dále se vláda Etiopie snaží naplno rozjet informační politiku svých občanů o odpadu, jak s ním mají nakládat, a jak se snažit, aby je odpad nezničil. Dále podporují program pro chemické látky a odpadové hospodářství, především aby zabránili nebezpečnému odpadu a organickým polutantům kontaminovat jejich půdu, vodu a ovzduší. Dále se zaměřují na legislativu, která by měla lépe ohlídat kroky v dovozu, výrobě, přepravě, využití a likvidace nebezpečného odpadu. Samozřejmě nadále zde pokračuje zlepšování ohledně sběru dat o odpadu. Dalo by se tedy říct, že by se podle vzoru Etiopie měly snažit i ostatní státy zvládnout tíhu odpadu a jeho dopadu nejenom na životní prostředí.⁹⁷

⁹⁶United Nations High Commissioner for Refugees. *Waste for Value (W4V) in Ethiopia*. Ženeva: 2019. UNHCR.org. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://globalcompactrefugees.org/article/waste-value-w4v-ethiopia>

⁹⁷United Nations Environment Programme. *Ethiopia enhances environmental protections through waste management*. Nairobi: 2019. UN Environment Programme. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.une.org/news-and-stories/story/ethiopia-enhances-environmental-protections-through-waste-management>

6.2.2 Keňa

Keňa, s hlavním městem Nairobi, není úplným kandidátem na vzorovou ukázkou toho, jak s odpadem nakládat. V Keni žije téměř 55 milionů obyvatel a z toho téměř 4,4 milionů v hlavním městě Nairobi. Jak uvádí studie z roku 2010, tak pouze v Nairobi se vyprodukuje 1 530 tun TKO denně.⁹⁸ Toto číslo je v současnosti mnohem vyšší, uvádí se že až 2x,⁹⁹ jelikož jak už je zmiňováno výše, tak ohledně urbanizace a celkovému růstu počtu obyvatel, se radikálně zvyšuje i produkce odpadu. To samozřejmě platí i pro Keňu. Statistiky tuto tezi podkládají, jelikož studie pracovala s daty z roku 2007, kdy odhadovaný počet obyvatel byl okolo 37 milionů, v současné době je počet obyvatel o 10 milionů vyšší, tudíž se muselo teoreticky zvednout i množství vyprodukovaného TKO.

Nairobi, se uvádí jako nejmodernější město na africkém kontinentu, tedy alespoň podle toho, co uvádí cestovní kanceláře, a kam lákají své klienty. Ano, Nairobi je sice nejmodernějším městem východní Afriky, i proto do města směřují obyvatelé z venkova, jeho hustota je přes 6 300 obyvatel na kilometr čtvereční.¹⁰⁰ Na protipólu moderních trendů v Nairobi, jsou však faktory, které ukazují, že konzumerismus ve státě Keňa rozhodně není na rozvinuté úrovni. Uvádí se, že v Keni je pouhých 281 800 lidí, kteří mají doma telefon, 6 500 000 lidí, kteří vlastní mobil. Tento faktor by se také mohl zařadit pro analyzování moderní konzumní společnosti a rozvojové nekonzumní společnosti. Zatímco tyto technologie, jako je mobilní telefon, rádio, televize, jsou na vysoké úrovni v konzumních státech, tak v rozvojových a nekonzumních státech je tento faktor nerozvinutý a zaostalý. V Keni jsou totiž pouze 4 miliony lidí, kteří vlastní rádio a 1 milion lidí vlastní televizi. Co se týká k přístupu k internetu, tak k němu má přístup pouze okolo 1 milionu lidí.¹⁰¹

Zásadním faktorem je i to, že základní služby, jako je dostatečné zásobování vodou, hygiena a bydlení, jsou jinak ve městě na velice nízké úrovni. S tímto také souvisí i odpad, kdy, jak je uváděno výše, tak sběr odpadu je neadekvátní k rostoucímu počtu obyvatel ve

⁹⁸ MANIAFU, M., OTIATO, E. *Solid Waste Management in Nairobi, Kenya. A case for emerging economies*. Leiden: 2010. Technology & Entrepreneurship in Africa. Roč. 2, č. 1, s. 342-350.

⁹⁹ OYAKE-OMBIS, Leah. *How Nairobi can fix its serious waste problem*. 2018. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://qz.com/africa/1237034/how-nairobi-kenya-fixes-its-waste-management-problem/>

¹⁰⁰ Wikipedia. *Nairobi*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Nairobi>

¹⁰¹ GO AFRICA. *Informace o Keni*. Goafrika.cz. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.goafrika.cz/ke/na/informace-o-keni>

městě, a proto se odpadky vyhazují i na volné prostranství, kde se hromadí. Nevládní organizace se sice všelijak snaží o recyklaci, alespoň papíru a plastu, ale jejich účinek je minimální.¹⁰²

Při opětovném pohledu na data z hlavního města, kde by mělo být odpadové hospodářství na zdaleka lepší úrovni než na venkově, tak i zde jsou čísla velice mizerná. Již zmiňovaná studie uvádí, že účinnost sběru čítá pouze 25 %, to znamená, že 75 % vyprodukovaného odpadu se nesbírá. Kdyby se tedy pracovalo s údajem z roku 2010, tak z celkových 1 530 tun vyprodukovaného TKO se sesbírá pouze okolo 400 tun. Je to dáno tím, že Keňa obecně se nezaměřuje na budoucnost, sice u nich nějakých způsobem je realizováno odpadové hospodářství, ale to řeší pouze současnou situaci. Přímo v hlavním městě jsou najímány soukromé firmy, které jsou schopny shromáždit právě těch uvedených 25 % vyprodukovaného TKO, ale tyto společnosti stojí nehorázné peníze a jejich efektivita zdaleka není dostatečná.¹⁰³

Ve státě jsou pouze 2 oficiální skládky, které však s sebou přináší problémy. Jedna z nich, menší, u města Mombasa na jihovýchodě země obsahuje „pouhých“ 3,5 milionu tun odpadu. Ta druhá je o poznání větší, co se množství odpadu týče, tak i rozlohou. Nachází se přímo v hlavním městě a odhadované množství odpadu se pohybuje okolo 30 milionů tun.¹⁰⁴ Tato skládka s sebou nese řadu problémů, jak již uvádí citovaný článek, tak jich zde je hned několik.¹⁰⁵

Špatná infrastruktura je prvním z problémů, jelikož na skládku míří denně několik nákladních vozidel s odpadem, ale cesty kvůli velkému množství odpadu nejsou vidět, proto dochází k vyklápění odpadu i mimo hlavní skládku. V blízkém prostředí skládky je špatný systém odvodnění, proto zde dochází ke kontaminaci vody, kterou poté využívají obyvatelé bydlící v její těsné blízkosti. Hrozí tedy velké zdravotní riziko pro obyvatele, jelikož voda z řeky Nairobi, která zde protéká a zásobuje vodou místní obyvatele, je vysoce kontaminovaná látkami, které sem z místní skládky nekontrolovatelně vytékají.

¹⁰² MANIAFU, M., OTIATO, E. *Solid Waste Management in Nairobi, Kenya. A case for emerging economies*. Leiden: 2010. *Technology & Entrepreneurship in Africa*. Roč. 2, č. 1, s. 342-350.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Wasteatlast. *Kenya*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

¹⁰⁵ MANIAFU, M., OTIATO, E. *Solid Waste Management in Nairobi, Kenya. A case for emerging economies*. Leiden: 2010. *Technology & Entrepreneurship in Africa*. Roč. 2, č. 1, s. 342-350.

Další tři faktory by se daly spojit do jednoho bloku, jelikož spolu všechny úzce souvisí. Jedná se o nekontrolované skládkování, znečištění a zdravotní rizika. Kvůli dlouhodobému nekontrolovanému skládkování vznikly v oblasti, v centru sídliště, obrovské hory různorodého odpadu. Vzhledem k tomu, že nebyly přijaty žádné legislativní kroky, jak s tímto vzniklým odpadem pracovat, dochází k bezohlednému spalování, nebo i k samovznícení, a do ovzduší proto proudí velice škodlivé látky, které místní obyvatelé dýchají. Dochází zde k tvorbě oblaků ze škodlivých zplodin. Hromady odpadků dále přitahují hmyz, krysy, a mrchožravé ptáky, kteří samozřejmě nejenom že obtěžují místní obyvatele, ale také přenáší různé nemoci.

Neméně důležitý je i faktor, že někteří lidé se na skládce stali závislími. Myslí si, že díky odpadu mohou zbohatnout, a proto se na tyto hory vydává nemalé množství sběračů, kteří hledají cokoli, co by se dalo zpeněžit, popřípadě ještě nějakým způsobem využít, nebo dokonce pozřít.

Aby zde nedocházelo pouze ke kritice, tak se v Keni několik lidí snaží odpad znovu využít. Například jedna mladá Keňanka, Nzambi Matee, si vytvořila svou vlastní firmu, kdy sbírá odpadní plast a následně z něho vyrábí stavební materiál.¹⁰⁶ Je to sice malá kapka v moři, ale třeba sem připutuje zahraniční kapitál a zavede se zde podobný průmysl, který bude nějakým způsobem znovu přetvářet odpad k něčemu prospěšnému, jako to dělá právě Nzambi Matee (viz obrázek 18).

Obrázek č. 18: Nzambi Matee – majitelka firmy

Zdroj: UN News 2022 – dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113282>

¹⁰⁶ JAMA, Artan. *Turning waste to wealth: In Nairobi, UN deputy chief lauds youth-led development solutions*. Ženeva: 2022. News.un.org. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113282>

6.2.3 Tanzanie

Tak jako ve zbytku Afriky, tak i v Tanzanii je radikální růst obyvatel. Od roku 2012, kdy tu žilo necelých 45 milionů lidí, tak nyní zde žije okolo 62 milionů lidí. Tanzanie se neustále rozvíjí, tedy alespoň co se ekonomiky a moderního průmyslu týče. Avšak obrovské enviromentální překážky rozvoj brzdí, a to především špatné nakládání s přírodními zdroji, a také špatná manipulace s průmyslovým odpadem.¹⁰⁷ Právě průmyslový odpad tvoří velké procento vyprodukovaného odpadu. Tento odpad je však z nadpoloviční většiny ukládaný na skládkách, aniž by byl recyklován. Ani se sběrem na tom nejsou v Tanzanii nijak výjimečně, jejich hodnota je okolo 50 %.¹⁰⁸

Tanzanie i přesto, že se snaží průmyslově rozvinout, je stále ještě z velké většiny zemědělskou zemí. To znamená, že nároky na půdu jsou zde vysoké, problém nastává ale v tom, že půda je degradovaná, vyživená a často chemicky zdrancovaná pesticidy a jinými chemickými polutanty. Dále na půdu má vliv právě i odpad, který je likvidován tak, že se odveze z měst a jiných metropolí do oblastí venkovských, či opuštěných, aby se tzv. „zapomnělo.“ Reakce, které na těchto skládkách probíhají nejsou samozřejmě nijak prosperující pro zemědělskou a jinou činnost člověka.¹⁰⁹

Ačkoli oficiální skládka je v Tanzanii jen jedna, která čítá okolo 2 milionů tun odpadu,¹¹⁰ tak oficiální zprávy o tom, že plastový odpad uniká do Indického oceánu jsou známé též. Jasně je, že když Tanzanie vyprodukuje přes 16 milionu tun odpadu ročně, nemůže být odpad pouze na této malé skládce, proto je v zemi spousta nelegálních a nekontrolovaných skládek.

Co se týká plastového odpadu v Indickém oceánu, tak s touto zprávou přichází Mezinárodní svaz ochrany přírody, který ve své studii uvádí, že se v Tanzanii v roce 2018 vyprodukovalo 315 tisíc tun plastového odpadu. Odhaduje se, že sesbíráno však bylo pouhých 34 %. Vzhledem k tomu, že Tanzanie nedisponuje žádnými hygienickými skládkami a spalovny, je zřejmé, že se odpadu tedy nijak řádně nezbavuje. Mnohé studie uvádí, že se zde z 95 % s odpadem nakládá špatně, tak může potencionálně odpad

¹⁰⁷ Wikipedia. *Natural resource and waste management in Tanzania*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Natural_resource_and_waste_management_in_Tanzania

¹⁰⁸ Wasteatlast. *Tanzania*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

¹⁰⁹ Wikipedia. *Natural resource and waste management in Tanzania*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Natural_resource_and_waste_management_in_Tanzania

¹¹⁰ Wasteatlast. *Tanzania*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

uniknout do oceánů, řek a jezer v zemi. Dále tvrdí, že v roce 2018 do oceánu, řek a jezer uniklo 29 tisíc tun plastového odpadu, viz ilustrační obrázky 19-21.¹¹¹

Navrhované změny pro Tanzanii, které jsou v projektu zmíněny mimo jiné zahrnují snížení odpadků v městských oblastech, snížení poptávky a celkové používání plastů na jedno použití, snížení nekontrolovaného spalování plastového odpadu, zajištění rekuperace použitého rybářského náčiní, které v oceánech tvoří vysoké procento, zajištění toho, aby plastový odpad měl dostatečnou hodnotu na pokrytí nákladů na sběr a zvýšení kapacity pro správnou likvidaci odpadu.¹¹²

Obrázek č. 19: Odpad v oceánech 1

Zdroj: Český rozhlasPlus 2018 – dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/plastove-znecistení-nezna-hranic-varuji-odbornici-7447058>

¹¹¹ International Union for Conservation of Nature. *Tanzania National Guidance for Plastic Pollution Hotspotting Report: 29 thousand tonnes of plastic leaked to ocean, rivers and lakes in 2018 –proposed solutions to close the plastic tap*. Gland: 2021. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.iucn.org/news/eastern-and-southern-africa/202106/tanzania-national-guidance-plastic-pollution-hotspotting-report-29-thousand-tonnes-plastic-leaked-ocean-rivers-and-lakes-2018-proposed-solutions-close-plastic>

¹¹² Tamtéž.

Obrázek č. 20: Odpad v oceánech 2

Zdroj:100+1 2016 – dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/zivot-v-polevce-z-plastu>

Obrázek č. 21: Odpad v oceánech 3

Zdroj: Euro.cz 2019 – dostupné z: <https://www.euro.cz/politika/nemecka-vlada-chce-zakazat-i-ostatnim-vyvoz-plastu-do-asie-1449450>

6.2.4 Pobřeží Slonoviny

Pobřeží Slonoviny, stát s hlavním městem Yamoussoukro, kde žije necelých 282 tisíc obyvatel. To je hodnota oproti ostatním hlavním městům nízká, ale obyvatelé zde ještě žijí zemědělským způsobem života a není zde taková urbanizace. Dohromady ve státě žije přes 26 milionů lidí a z toho více než polovina pracuje v zemědělství. Některé zdroje uvádí tento stát, jako neúspěšnější ze západní Afriky. Je to dáno tím, že stát má spousty drahých vývozních artiklů. Nejlukrativnějším je vzácné dřevo, které se těží v místních tropických lesích, které dříve pokrývaly jižní třetinu země. To se však změnilo, jelikož bylo zapotřebí místo pro plantáže. Dále se ze státu vyváží suroviny jako kakao, káva, palmový olej atd., a také disponují nerostnými surovinami, jako jsou diamanty, ropa a zemní plyn.¹¹³

V zemi se nenachází jediná oficiální skládka odpadu, ale samotní obyvatelé vyprodukují přes 1,5 milionu tun TKO. Tato hodnota sice není nikterak extrémní, ale jelikož se zde nenachází žádná další oficiální skládka, a tato oficiální je menších rozměrů, tak se s odpadem obchoduje a je převážen, nebo ukládán na skládkách nelegálních.¹¹⁴

S nelegálním, ale hlavně s toxickým odpadem tu byla obrovská aféra již v roce 2006, kdy země zažila i zdravotní krizi. Loď společnosti Trafigura, která byla registrovaná v Panamě, jedna ze zemí levné vlajky, sem do Pobřeží Slonoviny do přístavu Abidjan dovezla a vyložila toxický odpad.¹¹⁵ Místní dodavatel tento odpad rozvezl na 18 míst ve městě, kde se odpad kumuluje. Společnost, která se odpadu zbavovala věděla, že se jedná o toxický odpad, ale nevěděla, jak a kde se ho levně zbavit. Po dobu 4 měsíců toxický odpad vozila, společně s další přepravovanou komoditou všude s sebou a snažila se ho zlikvidovat v několika zemích, včetně Evropy, jako byly například Malta, Itálie, Gibraltar, Nizozemsko a Nigérie. Pokusy o likvidaci v Amsterdamu vyvolaly místním obyvatelům nevolnosti, závratě a bolesti hlavy, a to byla vyložená jenom nepatrná část.¹¹⁶ Toxického odpadu bylo zapotřebí vyhodit více než 500 tisíc litrů, to se podařilo právě až

¹¹³ Wikipedia. *Ivory Coast*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Ivory_Coast

¹¹⁴ Wasteatlast. *Ivory Coast*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

¹¹⁵ Wikipedia. *2006 Ivory Coast toxic waste dump*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/2006_Ivory_Coast_toxic_waste_dump

¹¹⁶ Amnesty International. *Trafigura: a toxic journey*. Nairobi: amnesty.org. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/trafigura-a-toxic-journey/>

tady, a to za zlomek ceny, přesněji za 2 % z ceny, než jakou by byla společnost nucena zaplatit, aby se odpadu zbavila legální cestou.¹¹⁷

Dále je možné se v článku dočíst, že problémy z roku 2006 tam přetrvávají dodnes, lidé uvádějí, že když zaprší, tak reakce, které na skládkách probíhají, opět s sebou nesou ohavný smrad, který jim nedovoluje dýchat. Díky tomu, že loď plula několika měsíců mezi různými kontinenty tzv. „obeplula zákon“ a nelze společnost nijak trestně stíhat.¹¹⁸

Obrázek č. 22: Obrovská loď, která mimo jiné převážela i toxický odpad – Probo Koala

Zdroj: Trafigura 2016 – dostupné z: <https://www.trafigura.com/probo-koala/>

Dalším zásadním problémem je elektronický odpad (viz obrázky 23-24), kterého například v roce 2009 bylo vyprodukováno 15 tisíc tun. Značná část této hodnoty není produkována přímo ve státě, ale je dovezená z vyspělých zemí EU. Problémem je to, že v zemi není zaveden dobře fungující recyklační systém, a proto převážná část putuje na místní nekontrolované skládky. Od roku 2016 zde sice existuje mezinárodní společnost, která se snaží alespoň o nějaké zmapování technologického odpadu, ale nadále spoléhá na neformální ruční recyklaci dílů místními obyvateli, kteří poté recykláty dál prodávají. Obvykle však dostávají směšné částky.¹¹⁹

¹¹⁷ Amnesty International. *Trafigura: a toxic journey*. Nairobi: amnesty.org. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/trafigura-a-toxic-journey/>

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ BERGERON, R., Jacob. *Initiatives to tackle e-waste in ivory coast*. Tacoma: 2021. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://borgenproject.org/e-waste-in-ivory-coast/>

Opět i zde jsou místní nadšenci, kteří se snaží s odpadem dále pracovat. Jako příklad může být místní IT specialista Bakary Bola, který učí místní sběrače, jak správně odstraňovat kabely, cívky a další elektrotechniku tak, aby se dala dál použít. Tvrdí, že jde o to, aby se co nejvíce lidí naučilo, jak s odpadem pracovat, a aby mohly odpad dál využívat co největší masy lidí. On sám používá odpad například na výrobu domácích vzduchových turbín, které prodává a při jejich výrobě používá převážně materiál z místního odpadu.¹²⁰

Obrázek č. 23: Elektroodpad trápící Pobřeží Slonoviny 1

Zdroj: Afrik21 2020 – dostupné z: <https://www.afrik21.africa/en/africa-e-waste-output-reaches-alarming-levels/>

Obrázek č. 24: Elektroodpad trápící Pobřeží Slonoviny 2

Zdroj: E-Waste Dumping Crisis in Africa 2018 – dostupné z: <https://www.facebook.com/EwasteinAfrica/>

¹²⁰ BERGERON, R., Jacob. *Initiatives to tackle e-waste in ivory coast*. Tacoma: 2021. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://borgenproject.org/e-waste-in-ivory-coast/>

6.2.5 Nigérie

Nigérie, nejbohatší země Afriky, toto prvenství si zasloužila především díky ropnému průmyslu, který zemi vynáší velké peníze. Nigérie mimo jiné, že je součástí několika světových organizací i úzce spolupracuje s rozvinutým západem, kdy nás jako Českou republiku uvádí jako významného partnera v rámci střední Evropy. Mimo jiné spolupracuje s USA, Francií, Velkou Británií, ale z východních zemí například s Indií a Čínou. Právě i díky vnějším kapitálům se této africké zemi tak daří. Důležitým faktorem je však již zmiňovaná ropa, díky které má takovouto prestiž.¹²¹

K roku 2019 žilo v Nigérii 201 milionů obyvatel, o dva roky později, tedy v roce 2021 se uvádí již 211 milionů, opět lze pozorovat rostoucí trend obyvatel, který se nikterak neliší od zbytku Afriky.¹²² Nigérie je importní zemí, může za to fakt, že se již v minulosti zaměřila pouze na ropný průmysl. To dokazuje i to, že ropa společně se zemním plynem tvoří 95 % státních příjmů. Ostatní odvětví průmyslu šlo stranou, proto zkolabovaly a všechno se do země musí dovážet. Státní výhodou je, že disponuje surovinami, velkým, téměř volným trhem a levnou pracovní silou, která díky růstu obyvatel má nízký průměrný věk. Co je však problémem je, že jako země nemají dostatek elektrické energie a průchod zboží do země je také zdlouhavý, kvůli proclívání. Proto mezi obchodníky dochází ke korupci a úplatkářství.¹²³

Co se týká odpadu, tak země vyprodukuje 25 milionů tun TKO ročně, to znamená, že na jednoho obyvatele průměrně připadá přes 150 kilogramů.¹²⁴ Tato hodnota není opět nikterak alarmující, kdyby však docházelo ke sběru ve vyšším procentu než doposud. Uvádí se, že v Nigérii se shromáždí pouze 20-30 % TKO. Jelikož v zemi není nijak významný průmysl, který by po sobě zanechával průmyslový odpad, tak zdroje uvádí, že většina odpadů pochází z domácností. Odpad je zde také velkým problémem, jelikož zde ucpává místní kanalizace, ale i vodní plochy. Za tímto problémem, jako téměř všude jinde v Africe, stojí nízké rozpočty investované do odpadového hospodářství.¹²⁵

¹²¹ Businessinfo.cz. *Nigérie*. Lagos: 2021. businessinfo.cz. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/nigerie-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

¹²² Wikipedia. *Nigeria*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Nigeria>

¹²³ Businessinfo.cz. *Nigérie*. Lagos: 2021. businessinfo.cz. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/nigerie-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

¹²⁴ Wasteatlast. *Nigeria*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

¹²⁵ BAKARE, Wale. *Solid Waste Management in Nigeria*. Indie: 2021. bioenergyconsult.com. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.bioenergyconsult.com/solid-waste-nigeria/>

V Nigérii se nachází celkem 9 oficiálních skládek, 5 z nich jsou skládky menšího rozměru, co se množství odpadu týče. Jejich kapacita je do 1 milionu tun odpadu. Poté se zde nachází ale skládka v bývalém hlavním městě Nigérie, v Lagosu (viz obrázky 25-26). Zde se shromáždilo již odhadnutých 24,5 milionu tun odpadu, ač je toto číslo vypadá jakkoli vysoké, tak právě tolik odpadu se vyprodukuje v Nigérii za jeden rok.¹²⁶

Nigérie bude donucená s odpadovým hospodářstvím jakkoli zahýbat k lepšímu. Jedná se o stát Afriky, kde obyvatelé přibývají nejrychleji. To sice samozřejmě jde ruku v ruce s růstem místní ekonomiky, ale také to má již nyní fatální důsledky na životní prostředí, protože tito lidé musí někde bydlet, musí na vyšší obrátky pracovat zpracovatelský průmysl, narůstá objem obchodu, a tudíž se zvyšuje i produkce odpadu.¹²⁷

Obrázek č. 25: Největší skládka v Nigérii v Lagosu 1

Zdroj: Premium Times.com – dostupné z: <https://www.premiumtimesng.com/regional/ssouth-west/494689-lawma-reopens-olusosun-landfill-for-operation.html>

¹²⁶ Wasteatlast. Nigeria. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

¹²⁷ BAKARE, Wale. *Solid Waste Management in Nigeria*. Indie: 2021. bioenergyconsult.com. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.bioenergyconsult.com/solid-waste-nigeria/>

Obrázek č. 26: Největší skládka v Nigérii v Lagosu 2

Zdroj: Punchng.com – dostupné z: <https://punchng.com/igando-landfill-lagos-dump-where-food-vendors-scavengers-others-defy-deadly-stench-to-eke-out-a-living/>

Opět i zde v Nigérii nelze opomenout i malé podniky, které chtějí odpad znovu dostat k lidem ve formě něčeho prospěšného. Podnikatelka Ifedolapo Runseweová v západní Nigérii nastartovala vlastní byznys, který se zaměřuje na výrobu užitečných věcí ze starých vyhozených pneumatik (viz obrázky 27-29). Během jednoho roku od založení firmy nabrala 128 pracovníků a firma jí velice prosperuje. Její výrobky míří nejenom na silnice v podobě zpomalovacích prahů, ale mimo jiné i na dětské hřiště, jako dlažba. Sama v rozhovoru s novináři řekla, že je zapotřebí v zemi více podpořit sběr a recyklaci odpadu. Podporou by stát docílil toho, že by lidé nemuseli odpad po nocích spalovat, jako je to v zemi v současné době na denním pořádku.¹²⁸

¹²⁸ iDNES.cz. *Podnikavá Nigerijka objevila nový byznys. Z pneumatik dláždí dětská hřiště.* Praha: 2019. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/nigerijka-byznys-pneumatiky-detske-hriste-afrika.A211018_152526_eko-zahranicni_vebe

Obrázek č. 27: Sběr starých pneumatik pro další výrobu

Zdroj: iDnes.cz 2021 – dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/nigerijk-a-byznys-pneumatiky-detske-hriste-afrika.A211018_152526_eko-zahranicni_vebe

Obrázek č. 28: Drť z použitých pneumatik

Zdroj: iDnes.cz 2021 – dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/nigerijk-a-byznys-pneumatiky-detske-hriste-afrika.A211018_152526_eko-zahranicni_vebe

Obrázek č. 29: Jeden z výsledných produktů z použitých pneumatik

Zdroj: iDnes.cz 2021 – dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/nigerijk-a-byznys-pneumatiky-detske-hriste-afrika.A211018_152526_eko-zahranicni_vebe

7 NÁVRHY JAK ZLEPŠIT MANIPULACI S ODPADEM

Jak je zřetelné, tak problémům skrze odpad čelí celá Afrika (obrázky 30-33), nejenom vybrané státy v předchozí kapitole. Problém mají ale všude velice podobný, špatný sběr, špatná evidence, nekontrolované skládky, nelegální obchod, nedostatečné finance v odpadovém sektoru a velký nárůst obyvatel doprovázený urbanizací. Problémů by se dalo najít ještě mnoho, ale práce se zaměřila jen na vybrané aspekty.

Jak uvádí Národní banka, tak se musí zastavit otevřené skládkování, jelikož více než 90 % odpadu je skládkováno, nebo spalováno v zemích s nízkými příjmy. Tento faktor také velice škodí životnímu prostředí obecně, ale také ubližuje chudým místním lidem.¹²⁹ Toto skládkování nejenom, že ubližuje lidem, ale také kontaminuje světové oceány, ucpává odtoky a způsobuje záplavy, dále přenáší nemoci, poškozují faunu, tak i samozřejmě biotu.¹³⁰

Národní banka uvádí 3 jasné kroky, které problematiku ideálně vystihují (přeloženo):

1. „Poskytování financování zemím, které to nejvíce potřebují, zejména nejrychleji rostoucím zemím, na rozvoj nejmodernějších systémů nakládání s odpady.
2. Podpora hlavních zemí produkujících odpad při snižování spotřeby plastů a mořského odpadu prostřednictvím komplexních programů snižování odpadu a recyklace.
3. Snižování plýtvání potravinami prostřednictvím vzdělávání spotřebitelů, organického managementu a koordinovaných programů pro nakládání s potravinovým odpadem.“¹³¹

Kdyby se podařilo tyto kroky naplnit, mohlo by se blýskat na lepší časy, jelikož není již moc času na to s tím cokoli udělat. Jelikož urbanizace sílí, populace v těchto chudých částech světa extrémně roste a pokud by se žádné kroky nepřijaly, tak by hrozily masivní ekologické krize, které by byly zapříčiněny odpadem.¹³²

¹²⁹ The World Bank. *What a Waste: An Updated Look into the Future of Solid Waste Management*. Washington: 2018. The World Bank. [cit. 7. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2018/09/20/what-a-waste-an-updated-look-into-the-future-of-solid-waste-management>

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² The World Bank. *What a Waste: An Updated Look into the Future of Solid Waste Management*. Washington: 2018. The World Bank. [cit. 7. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2018/09/20/what-a-waste-an-updated-look-into-the-future-of-solid-waste-management>

Obrázek č. 30: Skládka Kiteezi poblíž Kampaly (Uganda)

Zdroj: The World Bank 2018 – dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2018/09/20/what-a-waste-an-updated-look-into-the-future-of-solid-waste->

Obrázek č. 31: Sládka Pietermaritzburg v Jihoafrické republice

Zdroj: Sovetan Live 2021 – dostupné z: <https://www.sowetanlive.co.za/news/south-africa/2021-07-19-pietermaritzburg-was-a-dump-long-before-the-riots/>

Obrázek č. 32: Skládka Mbeubeuss v Dakaru (Senegal) 1

Zdroj: Phys.org 2021 – dostupné z: <https://phys.org/news/2021-07-pickers-future-senegalese-mega-dump.html>

Obrázek č. 33: Skládka Mbeubeuss v Dakaru (Senegal) 2

Zdroj: Urbanhotblog 2017 – dostupné z: <https://urbanhotblog.wordpress.com/2017/03/02/mbeubeuss-the-dakar-dump/>

8 ZÁVĚR

Tato práce se zaměřila na fenomén konzumerismu, který obklopuje každodenní život moderní soudobé společnosti. Každodenně se společnost setkává s masou hmotných statků, které si může zakoupit a každodenně je také společnost nucena spoustu věcí vyměnit, ať již kvůli tomu že nefungují, nebo jsou prostě jenom staré a v současné době již jakýmkoli způsobem nedostačující. Práce poukazuje na to, že konzumerismus je v moderní době již nevyhnutelný a není z tohoto stylu života úniku. Jelikož při menším, či větším bádání lze stopy tohoto fenoménu najít naprosto ve všech sférách života. Tato bakalářská práce se však nesnažila konzumerismus kritizovat, ale spíše poukázat, že ačkoliv afrických kontinent konzumní společnost téměř nezná, tak i zde jsou problémy, které by se daly konzumerismu vyčist, a to především kvůli odpadu, který je zde velkou hrozbou.

Práce vypovídá o tom, že konzumní způsob života dovede nejenom Afriku do ekologické katastrofy. Důvodem je to, že se soudobá společnost, především však v rozvojových zemí, nenaučila hospodařit se vzniklým odpadem, kterého i díky rapidnímu růstu obyvatel, opět především v rozvojových zemí, přibývá. Právě tyto dvě věci práce chtěla propojit. Odhalit problémy s odpadovým hospodářstvím a jeho dopady na životní prostředí a problematiku konzumerismu v moderní společnosti.

Všech cílů, se kterými se do práce vcházelo bylo dosaženo, a to především poukázat na světový problém a tím je, aby se z Afriky nestala světovou skládkou, a to jenom díky malichernému zacházení s ním. Dále bylo správně poukázáno na Spojené státy americké, kde je v současné době konzumerismus na nejvyšší úrovni, alespoň co se vyprodukovaného odpadu na obyvatele týče. Jejich dopady na životní prostředí jsou větší než u obyvatel Asie, což dokazuje i ekologická stopa, která v práci také nese velkou část na celkovém pochopení pojmu konzumerismus. Musí se však zmínit to, že Spojené státy byly použity ne proto, že by je autor chtěl kritizovat, ale proto, že byly ideálním příkladem rozvinutého konzumerismu. Afrika byla zase v práci použita k tomu, že konzumerismus zde natolik rozvinutý není, téměř vůbec, a dalo se zde poukázat na problémy, které s konzumerismem souvisí. Problémem však na tomto kontinentu je, že sběr dat o odpadu je mnohdy podobný, jako fyzický sběr odpadu v Africe obecně, tedy velice špatný.

Práce by se dala rozdělit na dvě části. V první části práce bylo zapotřebí vymezit základní pojmy, jako konzumerismus, konzumní společnost, životní prostředí, odpad a africký

kontinent. V části druhé, pak došlo k výběru pěti států Afriky, ve kterých byla provedena analýza získaných dat. Ve všech případech bylo poukázáno na špatné odpadové hospodářství, kdy státy nemají peníze na to, aby byly navýšeny rozpočty v tomto sektoru, potýkají se s vysokou urbanizací, ale také s vysokým růstem počtu obyvatel. Všechny tyto faktory právě vedou k větší produkci tuhého komunálního odpadu, na který se práce zaměřuje a chce na jeho zvýšenou produkci a špatné nakládání s ním upozornit.

Dále bylo také poukázáno na drobné kroky, které vedou místní obyvatelé s bojem proti odpadu. Mnohdy zde začínají podnikat a využívat odpad pro své obohacení. Tyto kroky jsou však malými kapkami v moři, například zde bylo poukázáno na práci sběračů, kteří se také snaží na odpadu zbohatnout, nebo díky němu alespoň přežít. I tento ekonomický faktor byl do práce zařazen, jelikož by se dalo říci, že se zde někteří lidé odpadem doslova živí.

Práce je doplněná vhodnými grafy, tabulkami i obrázky, které mají opět zlepšit čtenářovu představu o již zmiňované problematice. V samotném závěru práce je nastíněná problematika, jak by měly tamější vlády pracovat s odpadem a jak se svými obyvateli, kteří odpad produkují. Tato kapitola je však opravdu pouhým nastíněním, jelikož ani současné organizace, které se tímto tématem zabývají prozatím nepřišly s žádným jasným řešením. Této problematice by se dala věnovat další nejenom bakalářská práce, proto zde bylo využito pouhého vhledu do tématu.

Předmětem práce nebylo školní prostředí, proto v práci nelze najít, jak by byla tato problematika vyučována. Autorovo doporučení je, aby studentům například při regionální geografii Afriky, bylo předáno to, že tento kontinent má mnoho tváří. Dále aby bylo správně uchopeno to, že Afrika je kontinentem, kde jsou velké zásoby nerostného bohatství, ale díky místnímu pomalému vývoji technologií, je prozatím nelze efektivně těžit. Dále je nutné předat to, že Afrika čelí velké vlně urbanizace a růstu počtu obyvatel, což způsobuje i růst odpadu. Studenti by měli pochopit, že i banální věci, ve velké míře, mohou pomoci nejenom našemu kontinentu, ale mohou pomoci i v globálním měřítku. Měly by být předány hodnoty, jako třídění odpadu, neodhazování odpadu v přírodě, zapojování se do sběru odpadu v přírodě, čištění řek a další enviromentální věci, které u nás fungují, zatímco v rozvojových zemích ne, a právě proto čelí možné ekologické katastrofě.

9 LITERATURA A ZDROJE

BAUDRILLARD, Jean. *The consumer society: myths and structures*. Nottingham: 1998. Nottingham Trent University, Faculty of Humanities. ISBN 0761956921.

BERÁNKOVÁ, Petra. *Konzumerismus mládeže a jeho souvislost s ekonomickým a kulturním kapitálem*. Praha: 2011. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií.

BRUNCLÍKOVÁ, Lenka, SOSNA, Daniel. *Garbologie: zrcadlo konzumní společnosti*. Plzeň: 2012. Antropowebzin, Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra antropologie.

ERBAN, Vít. *Kategorie "nečistého" v symbolické antropologii Mary Douglasové*. In: BUBÍK, Tomáš, FÁREK, Martin. *Náboženství a jídlo*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. CERES, s.35-41. ISBN 80-7194-800-4.

ERHARTOVÁ, Jana. *Makroekonomické ukazatele a jejich využití při výuce občanské výchovy*. České Budějovice: 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, s. 44-47.

FEŘTEK, Tomáš. *Je konzumerismus ekologický?* Praha: 2001. Reflex, 2001, 12(19), 10-11 s.

FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. Vyd. 2. Přeložil Vlastislava ŽIHLOVÁ. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN isbn80-206-0469-3.

HEJTMAN, Pavel, PAVLIČÍKOVÁ Helena. *Spotřební společnost a její reflexe ve výuce společenských věd a výchovy k občanství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2014. ISBN 978-80-7394-475-9.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 285. ISBN 80-7178-535-0.

JELÍNKOVÁ, Markéta. *Konzumerismus jako pedagogický problém vybrané aspekty*. České Budějovice: 2020. Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, s. 25.

- JUNKOVÁ, Alice. *Děti jako cílová skupina mediální persvaze*. Zlín: 2014. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta multimediálních komunikací.
- KAPUŚCINSKI, Ryszard. *Eben*. Přeložil Dušan PROVAZNÍK. Praha: Mladá fronta, 2003. Lidé a Země. ISBN isbn80-204-1010-4.
- KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: ke společenským kořenům ekologické krize*. Brno: Hnutí Duha, 1995. Poslední generace. ISBN 80-902056-0-7.
- KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-86-9.
- KRČKOVÁ, Anna. *Rituální čistota a nečistota u cikánů*. Praha: 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd.
- KUBÍKOVÁ, Markéta. *Kritika konzumerismu v ekologické etice*. Plzeň: 2014. Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra filozofie.
- LEVÁ, Radka. *Konzumerismus*. Brno: 2013. Studijní materiál k předmětu Úvod do uměnovědných studií. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-184-4.
- MANIAFU, M., OTIATO, E. *Solid Waste Management in Nairobi, Kenya. A case for emerging economies*. Leiden: 2010. Technology & Entrepreneurship in Africa. Roč. 2, č. 1, s. 342-350.
- ONDROVÁ, Lucie. *Udržitelný blahobyť konzumní společnosti*. Brno: 2018. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, PF, Katedra občanské výchovy.
- PETRUSEK, Miroslav, MAŘÍKOVÁ, Hana, VODÁKOVÁ Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 747. ISBN 80-7184-311-3.
- PETRUSEK, Miroslav. BALON, J. *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů*. Praha: 2011. 1. vyd. Academia. ISBN 978-80-200-1965-3.

RÁBELOVÁ, Eva, TŘEBICKÝ, Viktor. *Strategie prevence násilí ve vztahu k ekosystémům a k lidem aneb proč environmentální migrace a ekologická stopa slouží jako úvod do problematiky*. Praha: 2000. Planeta 2000, VIII, č. 1/2000. Ministerstvo životního prostředí.

SOSNA, Daniel, BRUNCLÍKOVÁ, Lenka. *Odpad pohledem společenských věd: metodická příručka*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2015. Filozofická fakulta, Katedra Antropologie.

SOUKUPOVÁ, Jana., a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova Univerzita, 2011. Masarykova univerzita, 1. vydání. ISBN 978-80-210-5644-2.

ŠEBEŠ, Marek. *McSpolečnost: fast foodové řetězce jako symbol a model konzumní společnosti*. Cit. In: HEJTMAN, Pavel, PAVLIČÍKOVÁ Helena. *Spotřební společnost a její reflexe ve výuce společenských věd a výchovy k občanství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2014, s. 137-158. ISBN 978-80-7394-475-9.

WACKERNAGEL, Mathis., REES, E., Williams. *Our ecological footprint*. Kanada: New Society Publishers, 1996. ISBN 978-0865713123.

9.1 Elektronické zdroje

AmnestyInternational. *Trafigura: a toxic journey*. Nairobi: amnesty.org. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/trafigura-a-toxic-journey/>

BAKARE, Wale. *Solid Waste Management in Nigeria*. Indie: 2021. bioenergyconsult.com. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.bioenergyconsult.com/solid-waste-nigeria/>

BERGERON, R., Jacob. *Initiatives to tackle e-waste in ivory coast*. Tacoma: 2021. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://borgenproject.org/e-waste-in-ivory-coast/>

Businessinfo.cz. *Nigérie*. Lagos: 2021. businessinfo.cz. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/nigerie-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

ČTK. *Afriku zaplavuje plastový odpad, ale pro mnohé státy je to zdroj peněz*. Nairobi: 2022. Ekolist.cz. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/afriku-zaplavuje-plastovy-odpad-ale-pro-mnohe-staty-je-to-zdroj-penez>

ČTK. *Sucho, bouře a chaos: hlad hrozí 45 milionům lidí v africe, osn bije na poplach*. Praha: 2020. Blesk.cz. [cit. 10. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-svet/631804/sucho-boure-a-chaos-hlad-hrozi-45-milionum-lidi-v-africe-osn-bije-na-poplach.html>

DUGBAZAH, Justina, a kol. *What a waste: innovations in africa's waste material management*. Midrand: 2019. Auda NEPAD. [cit. 9. 3. 2022] Dostupné z: <https://www.nepad.org/blog/what-waste-innovations-africas-waste-material-management>

Environment America Research & Policy Center. *Trash in america Moving from destructive consumption towards a zero-waste system*. Denver: 2021. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://environmentamerica.org/reports/amc/trash-america>

FENDRYCHOVÁ, Simona, KROPÁČEK, Jiří. *Grafika: víc plastů než ryb. Zaplnili jsme oceány, mikroplasty pijeme i ve vodě*. Praha: 2018. Aktuálně.cz. [cit. 24. 2. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/more-plastu-grafika-plastovy-odpad-oceany-mikroplasty/r~a9f499305cf611e885e30cc47ab5f122/>

GO AFRICA. *Informace o Keni*. Goafrika.cz. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.goafrika.cz/kena/informace-o-keni>

HRSTKOVÁ, Julie. *Byznys za všechny peníze. Trh s odpadem slibuje vyšší výnosy než obchod s narkotiky a bílým masem dohromady*. Praha: 2019. Hospodářské noviny, [cit. 17. 3. 2022]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-66695420-byznys-za-vsechny-penize-trh-s-odpadem-slibuje-vyssi-vynosy-nez-obchod-s-narkotiky-a-bilym-masem-dohromady>

iDNES.cz. *Odpadková krize: nejvíc škodí Američané, nejlepší v recyklaci jsou Němci*. Praha: 2019. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/odpady-recyklace-nejhorsiji-sou-americanenejlepsi-nemci-usa-nemecko.A190705_203825_zahranicni_aha

iDNES.cz. *Podnikavá Nigerijka objevila nový byznys. Z pneumatik dláždí dětská hřiště.* Praha: 2019. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/i-gerijka-byznys-pneumatiky-detske-hriste-afrika.A211018_152526_eko-zahranicni_vebe

International Union for Conservation of Nature. *Tanzania National Guidance for Plastic Pollution Hotspotting Report: 29 thousand tonnes of plastic leaked to ocean, rivers and lakes in 2018 –proposed solutions to close the plastic tap.* Gland: 2021. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.iucn.org/news/eastern-and-southern-africa/202106/tanzania-national-guidance-plastic-pollution-hotspotting-report-29-thousand-tonnes-plastic-leaked-ocean-rivers-and-lakes-2018-proposed-solutions-close-plastic>

iRozhlas. *Oběti sesuvu skládky na chudinskou čtvrt' v Etiopii je už nejméně 65, hlavně žen a dětí.* Praha: 2017. iRozhlas.cz. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/obeti-sesuvu-skladky-na-chudinskou-ctvrt-v-etiopii-je-uz-nejmene-65-hlavne-zen-a-deti_201703131932_pholinkova

JAMA, Artan. *Turning waste to wealth: In Nairobi, UN deputy chief lauds youth-led development solutions.* Ženeva: 2022. News.un.org. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113282>

JANOŠEK, Radek (red.). *Afrika odkladištěm Evropy.* Brno: 2006. EnviWeb.cz. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/60584>

Katalog odpadu 2022. *Katalog odpadů 2021.* Praha: 2022. [cit. 13. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.katalogodpadu.cz/>

Moderní výzvy lidstva. *Kdo jsme, odkud přicházíme, kam kráčíme?* YouTube video. [cit. 22. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6s5nEikztIU&t=5793s>

MRÁZEK, Martin. *Ghanská laguna Korle: Skládka bez života, která pomalu zabíjí své obyvatele.* Praha: 2021. Reflex.cz. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/fotogalerie/83315/ghanska-laguna-korle-skladka-bez-zivota-ktera-pomalu-zabiji-sve-obyvatele.html>

OYAKE-OMBIS, Leah. *How Nairobi can fix its serious waste problem.* 2018. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://qz.com/africa/1237034/how-nairobi-kenya-fixes-its-waste-management-problem/>

RÁZGOVÁ, Eva. *Ekologická stopa: velikost „pastviny“ potřebné k užití ekonomiky*. Praha: 1999. Vesmír, 78, č. 445. [cit. 5. 3. 2022]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1999/cislo-8/ekologicka-stopa.html>

SOJKA, Milan. *Konzumerismus*. Praha: Sociologická encyklopedie 2017, Sociologický ústav AV ČR, V.V.I. [online]. [cit. 28. 1. 2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Konzumerismus>

STANĚK, Roman. *Afrika: Kontinent problémů a beznaděje*. Aktuálně.cz. Praha: 2006. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/afrika-kontinent-problemu-a-beznadeje/r~i:article:11439>

ŠÁRA, Filip. *Afriku zaplavuje plastový odpad. Vytváří ale i pracovní místa*. Novinky.cz. Praha: 2022. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/afriku-zaplavuje-plastovy-odpad-vytvari-ale-i-pracovni-mista-40388674>

The World Bank. *Extending operational support for waste management and delivery to cities in Ethiopia*. Washington: 2021. The World Bank. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/06/08/extending-operational-support-for-waste-management-and-delivery-to-cities-in-ethiopia-tdlc>

The World Bank. *What a Waste: An Updated Look into the Future of Solid Waste Management*. Washington: 2018. The World Bank. [cit. 7. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2018/09/20/what-a-waste-an-updated-look-into-the-future-of-solid-waste-management>

TISEO, Ian. *Projection of waste generation worldwide in 2016, 2030, and 2050, by region*. New York: 2021. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/233613/waste-generation-worldwide-by-region/>

TISEO, Ian. *Waste management in the United states - statistics & facts*. New York: 2021. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/topics/2630/waste-management-in-the-united-states/#dossierKeyfigures>

TISEO, Ian. *Distribution of regional municipal solid waste treatment and disposal worldwide in 2016, by method*. New York: 2019. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/239666/waste-disposal-worldwide/>

TISEO, Ian. *Global population and municipal solid waste generation shares in 2018, by select country*. New York: 2020. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1026652/population-share-msw-generation-by-select-country/>

TISEO, Ian. *Municipal solid waste in the u.s. – statistics & facts*. New York: 2021. Statista. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.statista.com/topics/2707/municipal-solid-waste-in-the-united-states/#dossierKeyfigures>

TURRENTINE, Jeff. *The united states is the most wasteful country in the world*. New York: 2019. NRDC, on Earth. [cit. 24. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.nrdc.org/onearth/united-states-most-wasteful-country-world>

United Nations Environment Programme. *Africa Waste Management Outlook*. Nairobi: 2018. UN Environment Programme. [cit. 2. 4. 2022]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/25514> s. 29-30.

United Nations Environment Programme. *Ethiopia enhances environmental protections through waste management*. Nairobi: 2019. UN Environment Programme. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.unep.org/news-and-stories/story/ethiopia-enhances-environmental-protections-through-waste-management>

United Nations High Commissioner for Refugees. *Waste for Value (W4V) in Ethiopia*. Ženeva: 2019. UNHCR.org. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://globalcompactrefugees.org/article/waste-value-w4v-ethiopia>

VARKEY, Helena. *By exporting trash, rich countries put their waste out of sight and out of mind*. Atlanta: 2019. CNN, [cit. 17. 3. 2022]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2019/07/29/opinions/by-exporting-trash-rich-countries-put-their-waste-out-of-sight-and-out-of-mind-varkey/index.html>

Wasteatlast. *Ivory Coast*.. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

Wasteatlast. *Kenya*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

Wasteatlast. *Nigeria*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

Wasteatlast. *Tanzania*. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.atlas.d-waste.com/>

Wikipedia. *2006 Ivory Coast toxic waste dump*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022].
Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/2006_Ivory_Coast_toxic_waste_dump

Wikipedia. *Nairobi*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Nairobi>

Wikipedia. *Natural resource and waste management in Tanzania*. Wikipedia: 2022.
[cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Natural_resource_and_waste_management_in_Tanzania

Wikipedia. *Nigeria*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Nigeria>

Wikipedia. *Ivory Coast*. Wikipedia: 2022. [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Ivory_Coast